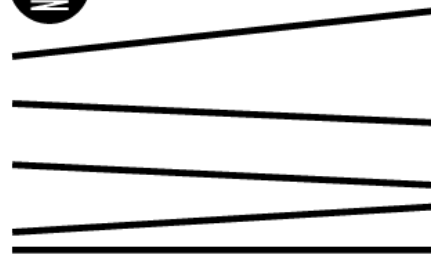

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

oversat af Fransk ved Marcus Salomonsen
Nyeborg.

Titel | Title:

Forsvars Skrift for den jødiske Nation, eller
kritiske Betragtninger over det første Capitel i
den VII. Tome af Voltaire Verker i Anledning af
Jøderne

Udgivet år og sted | Publication time and place: København : trykt hos Nicolaus Møller, 1765
Fysiske størrelse | Physical extent: 45 s.

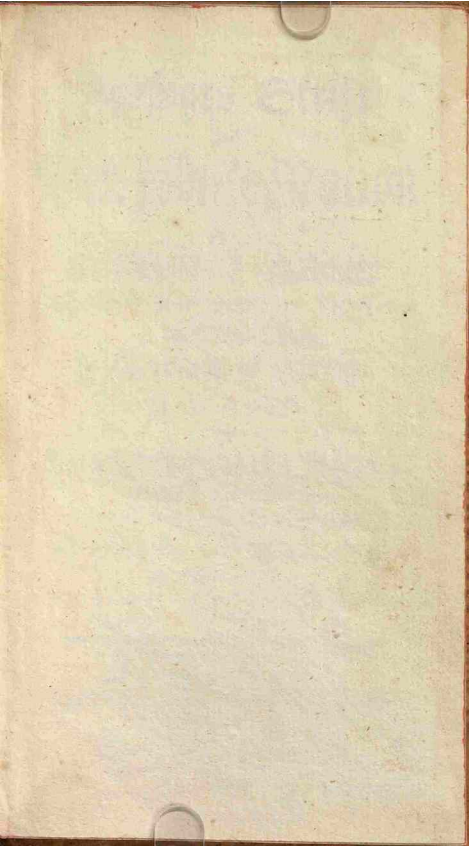
DK

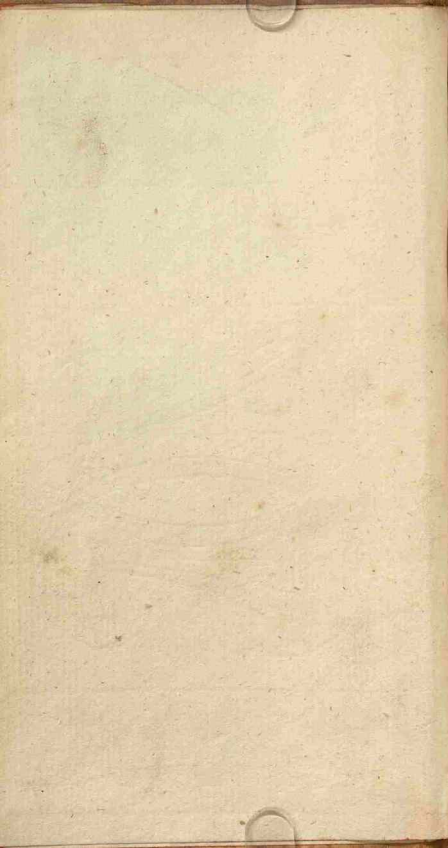
Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

a

Forsvars Skrift
for
Den jødiske Nation
eller

Kritiske Betragtninger
Over det første Capitel i den VII. Tome
af Voltaire Verker
I Anledning af Jøderne.

Oversat af Fransk
ved

Marcus Salomonsen Rneborg
af den Tydske Hebræiske Nation.

Hermed følge nogle Anmerkninger
af Oversetteren.

Imprimatur, C. HORREBOW.

Kjøbenhavn, 1765.

Trykt hos Hans Kongl. Majestis. Hof- Bogtrykker
Nicolaus Møller.

Aarsagen til dette Skrift.

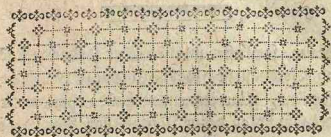
Herr Per * * *, Agent i Paris af den jødiske portugisiske Nation i Bordeaux, bad Forfatteren af dette Skrift at være ham behjælpelig i sine Ansøgninger, for at conservere for denne Nation, boesiddende i Frankrig over to hundrede Aar, alle de Privilegier, den har, og som nogle Jøder af andre Nationer havde søgt at formindske. Forfatteren skrev i denne Henseende til Marskalken, Hertugen af N * * *, af hvem han og fik et Svar, ligesaa smigrende for ham selv, som fornøiende for den portugisiske Nation.

Dette gav Leilighed til at overveie de usordeelagtige og uretfærdige Fordomme, som man har imod alle Jøder uden Forskiel, og den Bankundighed, hvori man almindelig er i Frankrig, angaaende den Forskiel man bør giøre imellem portugis og spanske Jøder, og imellem Jøderne af de andre

++*+*+*

Nationer, og Herr Per *** bad Forfatteren at giøre et billigt Forsvars-Skrift for Joderne, og i samme at forklare den Forskiel, der er paa begge Slags.

Voltaire's Capitel mod Joderne var det stærkeste til deres Nafdeel. Saa meget som denne Forfatter er berømmelig, saa megen Lyngsel legger han ved sin Myndighed til Fordommene, som, understøttede af ham, skulde engang i Tiden forsyne Bagvaskelse med Raaben, mægtige til at ødelægge denne Nation. Men som Voltaire aldrig kan have haft slig Intention, saa er der ingen Tvivl paa, at han jo selv skal have Fornoielse af at forekomme et Onde, som han ikke nok har tænkt paa. I Folge af disse Grunde, har Autor besluttet at bestride Voltaire's Beskyldninger, og skicket Skriftet til Herr Per *** som troer at giøre sin Nation en Tieneste, ved at publicere et Forsvar, gjort for deres Skyld.

Kritiske Betragtninger

Over det første Capitel i den 7. Tome
af Herr Voltaire's Verker,
i Anledning af Jøderne.

Brev fra Auctor til Udgiveren.

Det Brev, jeg i Betragtning af Eder,
min Herre, har skrevet til Marskal-
ken, Hertugen af R * * * i Faveur af den
portugisiske Nation *), boesiddende i Bour-
A 3 deaux,

*) Saaledes kalder man Portugis - Jøderne og de
spanske Jøder. De ere boesiddende i Frankrig
hvor,

deaur, forfaffer mig fra Eder saadan en Tak og Berømmelse, som jeg neppe skulde have fortient, naar jeg endog havde opfyldet alt det som I og denne Nation har Aarsag at vente af min Nidkierhed for Nationens Fordele.

De bør være mig kiære af meer end een Aarsag, saavel formedelst vore Forsædres almindelige Oprindelse, som igiennem mange Secula har beboet Spanien og Portugal, som formedelst de Sentimens, der forbinde mig til vores ældre Fædreneland, og til denne gamle Religion, som er en Moder til alle de andre, og som ligesaa almindelig som ubillig foragtes af dem, der dog er den Respect og Ære skyldig. De navnkundige Tienester, som jeg har havt den Lykke at giøre den portugisiske Nation i Amsterdam, er en Aarsag mere, som forbinder mig til at give mine Brødre, boesiddende andensteds, Prøver paa den Bevaagenhed, som de har ret at forvente

hvor de siden 1550. havde samme Privilegier, som Kongens andre Undersaatter, i Kraft af aabne Breve, som ved hver Konges Tiltrædelse til Regieringen bleve fornyede.

vente af mig. Men det gjør mig ont, at I har indviklet mig i to Omstændigheder, hvor det synes, at vore Portugisers Fordele ikke forlige sig med de andre Jøders Fordele: Mit Hierte lider derved, og jeg seer, at Eders røres ogsaa derover, omendskjönt Fornuften og den sunde Politik autorisere Eders Handlinger.

Caligula ønskede, at det romerske Folk havde kun et Hovet, for at have den barbariske Fornøielse at afhugge det med et Hug: Hvi ønskede han ikke, at en enestes Lykke maatte blive et heelt Folkets Lykke? Dette skulde være vores Ønske, hvis Tingen var giørlig. Den Lykke, som vi faae paa en andens Bekostning, er en forklædt Ulykke: Det er en Gift, som er kun til Lægedom for de Syge: Men til al Ulykke har man ofte Markskrigerie saa vel i Politiken, som i Medicinen. Det synes at være en Ulykke, sammenknyttet med Menneskeligheden, i det mindste fra den Tid af, man har deelt sig i mange Samlinger af særskildte og forskjellige Selskaber, at den enes Fordeel er ofte stridig imod den andens. Vi bør da for-

svare de portugisiske Rettigheder, naar det endog skulde være til Nafdeel for de tydske Jæder og dem i Avignon; men vi ønske paa samme Tid, baade I og jeg, ved de største Tienester i Verden, at komme dem til at glemme, om det var mueligt, de smaae Ubehageligheder, som et lovligt og fornødent Forsvar af de portugisiske Friheder har nødt os til at foraarsage dem, ved undertiden at skille deres Sag fra vores.

Jeg sender Eder her mine Reflexioner over det som Herr Voltaire har skrevet imod Jæderne: I skal finde nogle, som udfordrede mere Vidtløftighed, for at settes i sit fulde Lys: Men da min Intention ikke er at angribe Voltaire, saa lader jeg mig nøie med at skaffe denne berømmelige Auteurs Materialia, som ingen kan gjøre bedre Brug af end han, og som han af Kierlighed til Sandhed skal være nødt til at anvende i en nye Edition. I veed, min Herre, at jeg er hans største Beundrer: Jeg troede at have en Vebreidelse at gjøre mig, hvis der var nogen i Europa, som mere havde læst

og udstuderet hans Verker end jeg, hvilke jeg anseer som et encyclopedisk Bibliothek, og jeg giver ham fra i Dag af blant mine Medborgere, den fuldkomne Ket, som Es-tertiden engang skal give ham: Odere in-columen post genetis carum.

Hans Hensigt kan ikke være, at give Bagvaskelse Toilen. Han vilde træde dette Uhyre under Fødder, saasnart han kiendte det. Jeg er forsikret om, at mine Messerioner ikke skal mishage ham, isald han værdiger dem sine Betragtninger: Det er saa langt fra, at han skal fortørnes over mig; at jeg langt hellere smigrer mig med hans Estime: I kiender den Høiagtelse, jeg har for Eder, min Herre, og at jeg er og forbliver uden Ende og uden Sminke — — —

Sandelig af alle Laster er Bagvaskelse den skadeligste for Selskabet, af alle Forurettelser den som mindst kan erstattes, og af alle Laster den heftigste. Den Skade, som dens Offere føle, vorer i det uendelige: Det er en Sandhed, som alle tilstaae, og som

Voltaire selv paa mange Steder i sine Ber-
fer har sat i sit fulde Lys. Det er ligeledes
vist, at jo meer en Anklagelse er besværlig,
jo tydeligere bør Bevisene være. Disse
Grunde ere ustridige, naar det endog kun
handles om at anklage det allerringeste Men-
neske i en Stat: Af saa meget des stærkere
Aarsag bør man være varlig og forsigtig,
naar der er Spørsmaal om et heelt Folk, og
jo mere man generaliserer en Anklagelse, som
tilskriver et heelt Folk Laster, jo mere bør
man være i Stand til at kunde bevise dem.
Men gives der ogsaa saadanne Laster, hvorfor
man kan anklage et heelt Folk i Almindelig-
hed? Kan en heel Nation en corps være
Medvidere og besmittet med een og den sam-
me Last? Kunde man med nogen Retfær-
dighed tilskrive den hele engelske Nation Carl
den Førstes Mord? eller alle Fransmændene
i Carl den Niendes Tid Blodbadet af den
hellige Barthelomy? Enhver Universel
Sats er mistænkelig og Bildfarelse underkast,
besynderlig naar man taler om en Nations
almindelige Character, hvori der stedse er en
meget stor Forandring, i henseende til en-
hvers

hvers Stand, Rang, Temperament og Profession.

Proviintserne i een og den samme Stat er forskiellige; enhver Proviint er forskellig fra Hovedstaden, Hovedstaden er igjen forskellig fra Hoffet, hvor igjen enhver Familie, ja, ethvert Menneske for sig har sine egne Tref. Hvis der i en heel Skov ikke er to Blade, som fuldkommen ligne hinanden; dersom der i den hele Verden ikke er to Ansigter, som stemme fuldkommen overeens, eller to Mennesker, hvis Begreber ere alle lige; hvor vil man da med et Tref give en heel Nations moralske Portrait? Det er med en Nations Moralitet som med et Menneskes, hvoraf den ikke er uden en Samling. Naturen varierer i et hvert Menneske efter de physiske Hændelser, som forandre Temperamentet, og i hele Nationer efter politiske Hændelser, som forandre Constitutionen. Nationerne har deres halv-lysning; de har skinnende Dieblis, da deres Dyder skinne i et klarere Lys, og de har andre Tider, da de lyse med mindre Glæde: Men
aldrig

aldrig ere de enten ganske lastefulde, eller fuldkommen dydige, og ikke heller ere de længe i en og den samme Tilstand. Intet er bestandigere hos Mennesket end Ubestandighed. Hvis dette er sandt, i Henseende til alle Folk i Almindelighed, saa er det endnu mere sandt i Henseende til Jøderne i særdeleshed. Udsplittede blant saa mange forskellige Nationer, saa har de efter en vis Tid i hvert Land antaget Indbyggernes Character. En Jøde i London ligner ligesaa lidet en Jøde i Constantinopel, som denne en Mandariner i China. En Portugis-Jøde fra Bourdeaux og en tydsk Jøde fra Mek synes at være to absolut forskellige Væsener. Det er da umueligt at tale om Jødernes Sæder i Almindelighed, og er det billigt, at man vel maae skille dem fra hinanden. En Jøde er en Cameleon, som antager Farverne af de forskellige Climer, han beboer, af de forskellige Folk, han omgaaes, og af de forskellige Regjerings Former han lever under.

Hvi har Voltaire da kundet skiere dem over en Kam, og giøre deres Portrait ligesaa affkueligt, som ulignende. See hvad han siger ved denne Leilighed.

Den christne og muselmansk: Religion, siger han strax, erkiende den jødiske for deres Moder, og ved en egen Contradiction har de paa engang for denne Moder Respect og Skrek. Han kunde endnu legge til, hvad Montesquieu siger et Steds, at det er en Moder, der har avlet to Døttre, som har gjort hende tusende Hiertenag. Men hvorledes begriber man, at Voltaire, skabt for at oplyse Verden, fortrykker Skyen af de almindelige Fordomme, som man til Skam for Menneskeligheden opstaller imod dem, som følge denne Religion? Hvorledes begriber man, at denne store Mand til Trods for sin Fornuft og Hierte, til Foragt for Fornustten og Sandheden, har kundet falde i sig en Udspredelse? Mildere Udtroel veed jeg ikke, naar jeg seer, at en Fiende af alle Fordomme overlader sin Ven til den blinde Indbildning, det almindeligste Hielspemiddel, for det Uhyre,
han

han selv stedse har bestridt, jeg mener Bagvaskelse, og besynderlig, naar jeg seer ham ende dette Capitel, saa uanstændigt for sig selv, ved disse forskreffelige Ord.

Endelig, siger han, I kan ikke andet finde i Jøderne end et vankundigt og barbarisk Folk, som fra lang Tid af foreener den uanstændigste Gierrighed med den heftigste Overtroe, og med det skreffeligste Had mod alle de Nationer, som tolerere og berige dem. Dog, lægger han til, ligesom for at ynde dem, dog bør de ikke brændes.

Jeg vil beskeedentlig sige Herr Voltaire, at et stort Tal af dem, som han saa grueligt behandler, vilde heller være brændte end fortjene disse Beskyldninger, som til Enkte er uden al Grund. Det skulde maa skee ikke være vanskeligt at bevise, at Jøderne hverken er mere vankundige, mere barbariske, mere overtroiske end andre Nationer, og at Odselhed gaaer mere i Evang hos de Rige iblant dem end Gierrighed; ja at den har stærkere Overhaand hos dem end hos andre

dre Folk. Der behøves ingen andre Beviser, end hvad som alle veed, for at see, at de saa stærk antage de Nationers patriotiske Gemnt, hos hvilke de ere etableerte, at de endog drive det længere end de Nationale selv. Jøderne er jaloux indtil Yderlighed over alle de Nationers Ære som antage dem og som de berige. Det mindste Herr Voltaire vil giennemsee og examinere denne Materie (thi jeg appellerer til hans egen Domstool) saa skal han finde, at han skylder Reparation til Jøderne, til Sandheden, til sit Seculum, og besynderlig til Eftertiden, som kan føre hans Myndighed til Bidne for at ødelægge et Folk, som allerede er uløsligt nok. Dersom Herr Voltaire i denne Leilighed havde raadført sig med den accurate Tænke-Maade, som han ellers gjør Profession af; saa havde han strax begyndt med at gjøre Forskiel imellem de andre Jøder, og imellem spanske og Portugis-Jøder, som aldrig har incorporert sig med de andre Jacobs Børn. Han skulde have bemærket denne store Forskiel: Jeg veed, at den, almindelig talt, er kun lidet bekient i Frankrig,

og at dette meer end en Gang har været til
 Nafdeel for den portugisifke Nation i Bor-
 deaux: Men Voltaire har været i Hol-
 land, og derfor veed, hvor nøiagtig og stren-
 gelig de portugisifke og spanifke Jøder tage
 sig i agt for at blande sig med de andre ved
 Giftermaal, Alliance eller paa anden Maade.
 Han veed, at deres Synagoger ere adskild-
 te, og at de med den samme Religion, og
 de samme Troes Artikler ofte har forfkiellige
 Ceremonier. Portugisernes Sæder ere gan-
 fke forfkiellige fra de andre Jøders. De
 første bære ingen Skæg, og affectere ingen
 Singularitet i deres Klædedragt: De Rige
 blant dem driver Stats, Herlighed og Pragt
 ligesaa vidt som de andre Nationer i Euro-
 pa, som de ikke skilles fra uden ved Religion.
 Deres Skilsmisse med deres andre Brødre
 gaaer saa vidt, at hvis en Portugis-Jøde i
 Holland eller Engelland ægtede en tydsk Jød-
 inde, havde han strax alle sine Rettigheder
 forbrudt: Han blev ikke meer erkendt for
 Lem af deres Synagoge, han blev udeluft
 fra alle geistlige og verdslige Beneficier; han
 blev ganfke fkiidt fra Nationens Corps, og
 kunde

kunde ikke engang blive begravet iblant sine Brødre, Portugis-Jøderne. Den Tanke, de almindelig har om at være af Judas Stamme, hvoraf de fornemste Familier efter deres Mening blev skiftet til Spanien ved det Babyloniske Fængsels Tid, kan ikke andet end bringe dem til disse Distinctioner, og contribuere til de høie Sentimens, man mærker hos dem, og som deres Brødre af de andre Nationer synes at erkiende.

Det er ved denne sunde Politif, at de har conserveret rene Sæder og har sat sig i en Consideration, som ogsaa for de Christnes Dine skiller dem fra de andre Jøder. De fortiener da ikke de Epitheter, som Voltaire uddødsler paa dem. De hollandske har indbragt i Holland stor Rigdom mod Enden af det 15. Seculum, og med ustraffelige Sæder meget forøget Republikuens Handling. Deres Synagoge syntes en Samling af Raadsherrer, og naar tydske Herrer kom der ind, søgte de efter Jøderne, uden at kunde persvadere sig, at de, som de der saae, var af den samme Nation, som de havde

faae udskreven, hvis jeg vilde giøre en complet
 Liste paaafalle dem, som man kan nævne med
 Berømmelse, og hvis Sæder man ikke kiender
 igien efter Voltaires Portrait. De, som
 kiender Portugis-Jøderne i Frankrig, Hol-
 land og Engeland, veed, at de, langt fra at
 have efter Voltaires Ord et uovervindeligt
 Had mod alle de Nationer, som tolerere
 dem, troer sig tværtimod saaledes incorporateert
 med disse selv samme Nationer, at de ansee
 sig, som de der giør en Deel deraf. Deres
 spanske-portugisiske Oprindelse er bleven en
 pur Kirke-Disciplin, som den strengeste Kritik
 kunde anklage for Hovmod og Forsængelighed;
 men ingenlunde for Gierlighed eller Over-
 troe. See det er et oprigtigt Skilderie paa
 Portugis-Jøderne. Man kan endnu giøre
 sig et meer fordeelagtigt Begreb om dem,
 meer nøiagtigt, og meer retfærdigt, naar man
 foreskiller sig, at de har flere Vanskeligheder
 at overvinde, end nogen anden Nation, for
 at leve uden Bebreidelse. De ere adskildte fra
 de uendelige mange Kilder, som de andre
 Religions-Bekiendere har for at vinde deres
 Brød. Deres Nødvendigheder ere mere
 for-

forøgede og mere presserende, og selgelig fure
 de deres Dyder mere Hindeinger, og deres
 Laster flere Tillokkelser. Dersom Næden
 har ingen Love, dersom der, hvor der er
 meest Nød, Lovene mindst observeres; med
 mindre Sæderne supplere, saa maa man
 tilstaae, at Portugis-Jøderne, boesiddende
 i Holland, har mere Sæder, end andre
 Nationer, hvilket de overflødigt nok bevise
 ved en roesværdig Opførsel, som i Løbet af
 to Secula ikke har forandret sig. Lad os nu
 tale et Ord om tydske Jøder, Polakker og an-
 dre, *) da er det ikke at undre paa, at de, som
 ere skildte ved alle selskabelige Fordele, som
 multipliceres ved Naturens og Religionens
 Love, som ere foragtede og fornædrede paa al-

B 3

le

*) Der er i Amsterdam og i London, saavel som paa
 andre Steder et stort Tal Tydske Jøder, som er
 de hønnesteste Folk i Verden, og som handle med
 al optankelig Velighed. De kan ikke staae til
 Ansvar for en Høben Polakkers og Tydske Op-
 førsel, som Elendighed udjager af deres Land, og
 som deres Medbrødres Kierlighed antager blant
 sig. Der har været ved de Tydske Hoffer Jøder
 af første Distinction, og Herr Boas i Haag er
 elsket og estimeret af de høieste Rangs Personer.

le Sider, som ofte er forfulgte, ofte insulterte, har en fornødret og degraderet Natur, og synes ikke at have med andet at bestille end med deres Nød og Trang. Denne Nød og Trang, som lader sig føle med Tyrannie, indblæser dens Martyrer alle Midler til at unddrage sig derfra, eller til at formindske den. Den Foragt, hvormed man belønner dem, qvæler hos dem Dydens og Ærens Sæd. Der er ingen Skam mere, hvor en uretsfærdig Foragt precederer Lasten, og man jævner Lastens Bei, naar man overvælder dem med Skam, som ikke har giort sig skyldig dertil. Men er der nogen Skam i at blive bestandig ved en og den samme Religion, som endog de, der nu skænde den, ansee for at have været hellig Jordums Tid? Man kan beklage dem, hvis man troer dem vildfarende: Men det var en Uret, naar man ikke vilde admirere den Bestandighed, den Courage, den Oprigtighed og det u-interesserte Væsen, hvormed de opofre saa mange timelige Fordele. Den Søn var jo roesværdig, som renonceerte paa en rig Arv, alene fordi han troede (maaskee irrende) at han
ikke

ikke kunde tage den i Possession uden at gaae imod sin Faders Villie ved den Act, man kræver af ham? En Delicatsse, saa roesværdig, saa ædel, saa ene i sit slags, fortjener den Foragt, Bespottelse og Skændsel? Det er ikke nok, at man ikke brænder Folt, man brænder med Pennen, og denne Jld er saa meget mere gruesom, som Virkningen deraf gaae til de tilkommende Slægter. Hvad kan man vente af en blind og grum Pøbel, naar der handles om at barbarisere imod en Nation, som allerede er saa ulykkelig, hvis disse forfækkelige Jordomme findes autoriseerte ved det største Genie af det meest oplyste Seculum? Lad ham raadføre sig med sit Hjerte og Fornuft, og da er jeg vis paa, at han skal anvende sin Fornuft til at forbedre denne Feil: Han skal bevise paa en feierriig Maade, at det ikke er vor gamle hellige Religion, som er skyld i de nedrige Sentimens, som findes hos nogle Tudesker eller Polakker; Men at det er Trang, Forsølgelse og Hændelser, som gjør, at de ere saadanne, som alle andre Religions Befiendere skulde være, naar de befandtes i samme Omstændigheder.

Hvis blant disse Ulykksalige der findes nogle, som have gnavet Myndten, saa ere de ikke de eneste; ikke heller udgior de det største Tal af dem, som ere skyldige i denne Materie: At de handle med gamle Klæder, det er en Metier, som en anden, nyttig for Selskabet, og autoriseret i alle Religioner! og Molieres Fader var Marchandiser. Men Herr Voltaire, som veier i Fornuftens og Billighedens Begtskaal Nationernes Laster, som lægger i den ene Skaal Engellændernes nationale Kongemord, som skede formaliter, og i den anden saa mange igientagne Forsøg imod en stor Konges Liv, som giordtes af nogle particulaire Sværmere, tillige med dette forfærfelige Blodbad, som den eene Deel af Nationen udøvede mod den anden i deres Konges Dine og efter hans Ordre, lad ham da ogsaa veie alt det onde, som de stakkels Tudesker har giort i 10. Secula; lad ham supponere det som ikke er beviist, at de mere har gnavet Myndten, mere bedraget i deres Handel end Tiggere og Staaddere af andre Religioner. Lad ham, siger jeg, conferere alle deres smaae Kneb med de Ulykker, som
de

de illustre ærgierrige og saa mange andre slags Tyranner uden Ophør giøre Selskabet under Skyggen af deres forgyldte Dækker, lad ham conferere de hemmelige og offentlige Laster, som deres Rigdomme besmykke, - skjule og unddrage for den allerstrængeste Retfærdighed, fordi Apparencerne ere frelste og opsnappede af Skindet, som omringer de Skyldige. Lad ham saa betragte den Mængde af Laster, som offentlig blive straffede, lad ham saa veie, regne sammen, sammenligne og domme. Hvorledes kan det være Voltaire som baner Veien for de mørkeste Bagvaskelser, hvormed man har beløffet et Folk, som fortjener en anden Skiebne? Hvi anvender han ikke sine store Gaver paa at nedrive en Fordom, som vanærer Menneffeligheden? Mig synes, at han endnu i samme Capitel har vovet andre Beskyldninger, skönt af mindre Bigtighed. Den Uvidenhed, han tilskriver Jøderne, er ikke mindre end beviist *)

B 5

De

*) Aristote, anført af Cleark, siger, at paa den Tid, han var i Asien, fik han en Bist af en Jøde af saa stor Værdi, at i Sammenligning

De har høvt, de har endnu Værde
 iblant dem i de Lande, hvor de ere roelige.
 Deres Tactik synes ikke at have været saa
 foragtelig; deres Sprog har store Ziirlighe-
 der; og hvis Herr Voltaire midt i sine
 uendelige Kundskaber forstod det Hebræiske
 Sprog, skulde han frapperes af de poetiske
 Skønheder, som dette Sprog kan tage imod.
 Det som transpirerer i de Berker, imiteerte
 efter svage Oversættelser, gjør Sagen beviis-
 lig, som for Exempel Rousseaus Sublime
 Ode, de beundringsværdige Træk i Athalie.
 Herr Voltaire selv har fundet i samme Mi-
 ne noget at jire sine Stykker med af et for-
 skjelligt Slags. Isaie er fuld af Gldtræk,
 som bevise, at Konster, Videnskaber og
 Smag regierte i Judas Hof. Det er let
 at bevise, at der efter Fængsels Tiden og den
 jødiske Nations Udspredelse har været Værde
 iblant dem, saavel hos Araberne, som i
 Spanien, hvor de vare Medici, og Kon-
 ger-

ning med ham var Grækerne kun Ignoranter
 og Bøster. See La Republique de Hebreux
 par Banage p. 19. de l' Edition de Hollande
 in 8vo.

gernes Domestik-Intendanten. Maimon var bevandret i alle Videnskaber af hans Seculum. Dette Folk, siger Voltaire videre, var aldrig berømt for nogen Konst.

Det er vanskeligt at giennemtrænge Mørket af en langt bortviggende Antiquitet: Dog til Trods for det Dække, som Grækerne har kastet over alt det, som har præcederet dem, for pralende at tilegne sig Opfindelsen af alle Konster og Videnskaber, saa seer man dog klart, at Jøderne har foregaaet dem i mange; om aldrig i andet, saa dog i den Konst at gravere i fine Stene, see Exodus, C. 28. v. 9. Man kunde sige det samme om mange forskjellige Konster, og soupsonnere om nogle andre? I det mindste kan man ikke negte, at jo det hebræiske Alphabet har været Kilden til det Grædske, som igien har tient til Modele for det Latinske Alphabets Nomenclatur. Jøderne har aldrig været (ligger Voltaire til) hverken Physici, Geometrer, eller Astronomer. Om Physiken vil jeg intet tale, det er en Videnskab, som ingen af de gamle Folk har

har gjort nogen Fremgang i. Den naturlige Historie, skreven af Salomon, har precederet Aristotelis og Plinii mange Secula. Det skulde have været vanskeligt for Salomon, som Monark, vanskeligt for ham som Philosoph (vi vil ikke nu ansee ham som inspireert) at have indført i sit Werk flere ubetydelige Ting end disse to Værde: Salomon har skrevet fra Cedren til Isopen; dette er nok. Finder man ikke Godspor af Geometrien i Beskrivelsen paa Tabernaklet, og endnu mere i Beskrivelsen paa Salomons Tempel og i Beskrivelsen paa den Tempel, hvorpaa Ezechiel giver en Plan? Hvad Astronomien angaaer, saa undrer jeg mig paa, at Herr Voltaire ikke veed, at Jøderne har været blant alle gamle Nationer dem som best har forstaaet Omstændighederne ved Solens og Maanens Løb, Intercalations Konsten og alle de astronomiske Kundskaber, ved hvilke de har forekommet i deres Calendar den Embarras og Forvirring, som Græker og Romere vare underkastede. Fra den Tid af at Moses indstiftede Paasken, som nu omtrent er 3000. Aar, er der aldrig

sket

skæet nogen Forandring i deres Calendar, og denne Anmerkning er Opmerksomhed værd, hvorom videre kan efterlases Joseph Scaliger, Bog VII.

Heraf reiser sig den Mening hos nogle Rabiner, at denne høiere astronomiske Videnskab blev aabenbaret for Moses, og at den altid har været en Hemmelighed for de andre Nationer. Saa meget er i det mindste vist, at Moses bragte fra Egypten et Lys som var klarere, end det man i hans Seculum havde i denne Materie. Den berømmelige Pluche, udviker i sit Verk den Kundskabs Sæd, som Grækerne fik hos Jøderne eller de Phenecier, hvortil de vare Naboer, og havde deres Oprindelse af. Konster og Videnskaber havde deres Bugge hos dem, men siden dyrkede de dem ikke med lige stor Flid. Nu vil jeg vende mig til at bevise, at Alphabetet har sin Oprindelse fra de Hebræer eller Phenecier; thi det er det samme Sprog og ingen Miskmaß. Dette bevises temmelig af Plauts Poenulus; saavel som af mange andre Trek af Alder

derdommen; men fornemmelig af Bogsta-
 vernes Navne og Figur. Beviis paa, at
 Grækerne's Alpha, Beta, Gamma, Delta,
 er en Corruption af Hebræernes Aleph, Beth,
 Gimmiel, Daleth, og ikke forkeert om, ligger
 uomstødelig deri, at Navnet af alle de He-
 bræiske Bogstaver forkynnder den Figur,
 Bogstaven presenterer Diet, og maae alt-
 saa umiddelbar strax have været inventeert
 paa Ruinen af den gamle Hyerogliphiske
 Skrift, som deelte til Diet heller ved Bille-
 der end ved fantastiske Characterer. Jeg vil
 her kunns anfere nogle af de sensibelste Bog-
 staver, som for Exempel: Beth betyder et
 Huus, og det er ogsaa Figuren af denne
 Bogstav, Gimmiel betyder en Kameel, og
 Bogstaven representerer ogsaa Halsen af det-
 te Dyr. Daleth vil sige en Dør, og Bog-
 staven har og Figur af en Dør. Bau be-
 mærker en Stytte, og dette presenterer Bog-
 staven for Diet. Zain forkynnder en Sa-
 bel. Sin bemærker Tænder, og Bogsta-
 ven forestiller og en Kam eller en Træfork.
 Gnain, Die, Phe, Mund, Ligne tem-
 melig disse Billeder. See her er nok for
 at

at vise med hvor mange Prøver man kan berige Pluchés System, og maaskee jeg en gang giver en vidtløftigere Samling ud over denne Materie.

Videre synes Herr Voltaire i dette samme Capitel at bebreide Jøderne den Maade, hvorpaa de udrykkede nogle Folk i Canaan, og synes at tilskrive denne Opførsel det Had, som de andre Nationer bær til dem. Herr Voltaire forstaaer vel uden Tvivl Oprindelsen til det gamle Nationernes Had; Men dette Had kan ikke have Sted uden hos de erobrede Folk, i henseende til deres Erobrere, og jeg kan ikke troe, at det har været stærkere imod Jøderne, end imod andre Nationer. I det øvrige kan man ikke reprochere Jøderne nogen Exces, efterdi det er det guddommelige Drakel, som havde affagt Dommen til disse Folkes Undergang, hvis Laster vare paa deres Spidse, og som Jorden, efter Skriftens Expression burde udspne og udjage. Men det som refuterer Anklagelsen uden at have Tilflugt til Autoritet, det er, at deres Lovgiver befaler i sin hellige Bog,

Bog, at man i alle Krige skal bruge stor Menagement lige indtil at spare Træerne, som han forbyder at nedhugge, saavelsom at begynde Fiendtligheder før end at have propo- neret Fred. Natur- og Folke-Ret var i Fred og Krig observeret hos Jøderne, ligesom hos alle de andre Nationer i disse Egne. Jeph- tes Krigs Manifest imod Ammoniterne er motiveret af en Stil, som kan tiene til Mo- del for alle Secula. Det guddommelige Orakel bebrejder dem deres alt for store Med- ynk mod de forviiiste Nationer. Men for at sige alt og alt, og for at betragte Jøder- nes Historie, som en anden Nations Histo- rie, saa skal man befinde, at de nesten alle har ført sig eens op. I disse sildigere Tider var den ledige Stand usædvanligt; Polygamie derimod nesten almindelig, Skibsfarten var ikke stor nok for at skade Propagationen, ikke heller for at bringe Colonier i vidtfraliggende Lande: Saasnart et Folk fandt sig formegget trykket i sit eget Land, angreb det et andet og søgte at etablere sig. Magt, Bold og Trang vare de eneste Rette, man kiendte. Virgil laaner Eneas ingen anden Ret med sine
 flng-

Angtende Guder, de han detroniserte Tur-
 nus, borttog Lavinia, og etableerte sig i
 Italien. Lad os afklæde hans Historie fra
 de poetiske Fortryllelser, og lad os saa see,
 hvad der bliver tilbage. Romulus bege-
 nede ikke anderledes de Byer, som laae ved
 Tibern, end Moses de Byer Arnon og
 Jabok. Det hender sig let, at et Menne-
 ske ikke ligner et andet; men en heel Nation
 i et vist Land ligner altid noget en anden Na-
 tion i et andet Land. Det er Passionernes
 Fermentation, der overalt ere de samme,
 som frembringer vore Gierninger, hvis for-
 skjellige Sammenbindelser henge af Omstæn-
 dighederne. Disse Omstændigheder, skönt
 altid adskillige, repeteres bestandig: I Grun-
 den er der Lighed, og Foranderligheden
 er kun i Formen. Fordeel, Vergietrig-
 hed, Forsængelighed, Inst til Ære, den
 almindelige Smag i Fornøielser, beher-
 ske altid det menneskelige Kiøn. Dyden
 gjør nogen Modværg? Snart seierrig,
 snart overvunden, altid bestridt kan den siel-
 den stadfæste sig et bestandigt og grundigt
 Herredømme paa Undergang af Lasterne,
 E hvis

hvis Tal er saa stort. Elimernes Forfskiel kan alene foraarsage en merkelig physisk Forfskiel paa en Nations almindelige Organisation, over Hovedet beregnet, og have Indflydelse paa dets Morale. Creaturene og Jordens Frugter bevise os Elimens Magt. Hvad Abbe Dubos og Montesquieu har sagt herom, er uden Modsigelse, naar man indskrænker det inden sine rette Grændser: Men de moralske Aarsager kan tvinge for en Tid Magten af de physiske. Af alle disse Aarsager er Opdragelsen den mægtigste; men den kan aldrig ganske forandre den væsentlige Grund af Characteren: Det er kunns Formen alene, som skal synes forandret. Opdragelsen udvikler de Egenskaber, som den ikke giver. Omstændighederne og Temperamentet decidere den Dyd, som ligger i Grunden af Hjertet, og udgier en Nations moralske System. Lad os da ikke fra en evig Sandhed gjøre en urimelig Untagelse, alene for at gjøre Jyderne latterlige og forhadte. De kunde jo sige til Christendommen om trent det samme som Montesquieu lægger i Munden paa en ung Jedinde, svarende til

til Inquisitionen? Der er kun et Ord at forandre.

J foragte os, J hade os, vi som troe det samme, som J troe, alene fordi vi ikke troe alt det, som J troe. Vi følge en Religion, som J selv veed i Jordums Tid at have været elsket af Gud. Vi tænke, at Gud elsker den endnu; og fordi J tænker, at han ikke elsker den mere, saa foragte J dem som er i saae undskyldelig en Bilsfarelse, nemlig i den at troe, at Gud elsker endnu, det som han har elsket for. Der som Himlen har elsket Eder nok for at lade Eder see Sandheden, saa har den givet Eder en stor Raade. Men horer det Born til, som har arvet deres Fader, at hade dem, som ikke har arvet?

Resten angaaer Inquisitionen alene. Den jødiske Religion, siger samme Autor, er en gammel Stamme, som har frembragt to Grene, som bedække hele Jorden. Lad denne hellige Kilde respecteres, man kan be-

klage Jøderne om man vil; men i det mindste maae man admirere deres Bestandighed, som giøre saa store Offere for denne gamle Lov. Patriarkerne, Præsterne og de gamle Jøder ofrede Lam, Faar, Tyre: De yngre Jøder ofre paa Troens Altar langt værdigere Ofre; Egenkierlighed, en kostbar Røgselse, og som koster Forsængeligheden saa meget, Charger og Bestillinger, som er den forresteste og sikkerste Maade at samle Rigdom paa, og at bringe sig i Anseelse i Verden. Philosopherne (thi om man tør sige det for Herr Voltaire, saa er der endnu Philosophen blant dem) vil ikke formedelst en Delicatesse i deres Sentimens drive Handling med Religionen. De respectere Guddommen nok for hemmelig at tilbede dens besluttede Raad: Hvor megen Roes fortjener de ikke, som har Bestandighed nok til, alene af Hoihed i Sielen, at blive i en Religion, som man forviser, som man foragter? Voltaire har allerede begyndt et Forsvars Skrift for den jødiske Nation, men i en Tone, som skifter sig kun lidt til Mædelse; jeg haaber, at han vil giøre det mere alvor-

alvorligen. Det hører ham til fuldkommenlig at nedrive den underlige Fordom, som han allerede har bestridt, og som voldes, at nogle af de eenfoldigste Christne saa ubillig havde Jøderne, som de beskyldte for Christi Mord. Han blev ikke fordømt til døde juridice uden af Rømerne, som paa den Tid allene havde Livs og Døds Magt over Jøderne, hvilket de Christne selv sige; Herodes var endog en Hedning; det er Pilatus, som havde størst Deel deri. Korsfæstelse var efter Voltaires Mening ubekiendt for Jøderne; og, naar endog de Voldsomheder og Gruesomheder, som man beskylder vores Fædres for, vare beviisliggjorte, og ved at tilstaae, at de gamle Jøder ikke alene har approbert, men endog begiert, paaastaet og anholdet om denne Straf, saa beviser Voltaire, at det er ligesaa uretfærdigt derfor at kræve Efterkommerne til Ansvar, som det skulde være urimeligt at holde sig til de nærværende Rømere, fordi de første berisnappede Sabinerne, og berøvede Samniterne. Ydermere var Passionen efter den christelige Religions

Grundvolde fornøden for det menneskelige
 Kiøns Frelse, og som alle Christne tilstaae,
 burde Forsynets besluttede Raad opfyldes.
 Lad da de Christne holde op med at forfølge og
 foragte dem, der, som Mennesker ere de-
 res Brødre, og som Jæder, deres Fædre.
 Saaledes lyde Voltaires egne Ord; det
 hør ham til at sette disse Sandheder i sit ful-
 de Lys. Intet skulde være hans Pen mere
 anstændigt end at søge at quæle al Natio-
 nal-Had: At faae dette bragt til Ende,
 skulde være den største Tieneste man kunde
 gjøre det menneskelige Kiøn. Jeg har ofte
 sagt ved mig selv, at Menneskene skulde væ-
 re lykkelige, hvis der var kun een Religion
 i Verden; men naar jeg siden har betragtet
 de egentlige Fordele, endog blant dem, hvis
 Religion er en og den samme, saa har jeg be-
 fundet at de menneskelige Ulykker havde deres
 Kilde i Menneskeligheden selv. Carthago
 og Rom hadede ikke hinanden, fordi deres
 Religion var forskiellig; men fordi deres
 Fordele var det. Jeg vil ikke opregne vor
 Tids Uenighed mellem Nationer; Men jeg
 troer, at hvis alle store Mænd i Europa ar-
 beidede

beidede med forenede Kræfter paa at søge Midler til at forlige Nationernes forskiellige Fordele; saa skulde man befinde, at de ere mindre stridige, end man tænker, og at St. Pierres System kunde blive noget mere end et got Menneſkes Drøm. Jeg har i Hovedet en forvirret Sød til dette System, som forlanger Tid og Betragtning for at udvikle den. En berømmelig Skribent har for kort siden giort et Udkast dertil. De første Udkast ere altid vanſkabte: Men med Tiden kan man bringe dem til Fuldkommenhed: Aldrig ſkulde man kunde gjøre noget bedre eller nyttigere for det menneſkelige Kien. Jeg opmuntrer dem, hvis Oplysning er mere udſtrakt end min, at tænke alvorligt derpaa, og ikke at glemme Jøderne.

P. S. Da dette Skrift blev bragt til Herr Voltaire, ſvarte han meget høflig derpaa. Han var ædelmodig nok for at bekiende ſin Uret i det væſentligſte. See her hans egne Ord: De Linier, som I beklager Eder over, min Herre, ere voldsomme og uretſfærdige. Der er

iblant Eder meget ærede og ærværdige
Mænd; Eders Brev overbevise mig
noksom derom. Jeg skal have Omforg
for Forandring i en nye Edition. Naar
man har Uret, maa man reparere den,
og jeg har giort Uret i at tilskrive en heel
Nation endeel particulaires Laster. I
det øvrige tilstaaer Voltaire ikke med Au-
tor de gamle Hebræers Videnskaber, ikke
heller Skienhederne af deres Sprog. Man
seer i det mindste, at hvis de, der usomme-
lig har angrebet Voltaire, havde addres-
ceret sig directe til ham selv, saa skulde han
have hørt dem, som en sand Philosoph.

De lærde Tvistigheder trøste de vanfundige
over de Fordele, som de Lærde kunde
have over dem.

E n d e.

Nogle

Nogle Betænkninger

af

Oversetteren.

At stride imod den hellige Sandhed, er og har stedse været et forloren Arbejde. Derfor vil jeg villig tilstaae, at Portugis-Jøderne har havt nogle Fordele over os i en ustraffelig Wandel. Men Aarsagen er ikke, fordi de hede Portugis-Jøder og vi Tudekker. Forfatteren har tydelig og upartisk, som en ærlig Mand, lagt Grunden dertil for Lyset; naar han setter den i vore Forsølgelser og Foragt. Vi lede forgive i det menneskelige Kiøns Krenke, naar vi vil opsoge en Nation, der saaledes er bleven medhandlet, som vor Nation i Polen. De allerædelste Mennesker skulde ved sliq en Medfart forvandles allerede i den tredie Generation til meget nedrige Creature. Samme vores Elendigheder har givet Portugiserne

ne den Superioritet, de har havt over os i Vidensskaberne, og som siden saa meget har forsødet, poleret og jiret deres Sæder.

Da de i Magelighed, Koe og Rigdommens Overflødighed sad og oplærtes ved Alverroes Fodder, da travede vi omkring i de polske Skove blant Bjørnene, og i Indiskland, som da var reent barbarisk. Spot, Foragt, Forsælgelse og den skammeligste Armod biede os allevegne. At intet andet er Marsag dertil, derpaa har vi Exempel nok i vor store Dessauw, en Mand, som man længe skal leede efter iblant Portugis-Jøderne. Berlins Tolerance og Politesse har avlet ham, og vi skulde have fundet ham der 10. Secula forhen, naar Preussen 10. Secula forhen havde været i den Tilstand, som det nu er i. Det har ikke mindre været til Fordeel for alle Nationer, som har givet os en fuldkommen Tolerance, end det har været profitabel for os selv. Marsagen hertil falder strax i Dinene: Vi har en Handels-Geist frem for nogen anden Nation. Atten Secula har været mægtig nok
til

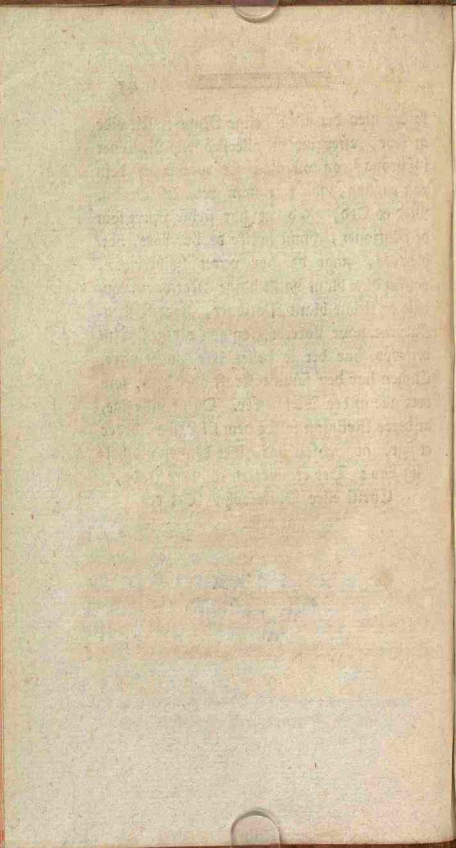
til at inspirere os den, og denne Handels-
 Geist meddele vi de Nationer, vi komme til
 at boe iblant; ja! jeg tør frit sige, at den
 Superioritet, Holland og Engelland har
 over andre Nationer i Europa, skyldes vor
 Nation. Jeg veed ikke heller, hvorledes
 en almindelig og fuldkommen Tolerance kun-
 de være skadelig, saa længe Baand, Fæng-
 sel og Sværd har den samme Magt over os,
 naar vi ville overtræde Lovene, som over alle
 andre Mennesker. Gid alle havde den kro-
 nede Philosophs Principier, naar han i sine
 Memoires de Brandenbourg taler saaledes:
 Toutes ces Sectes vivent ici en paix, & con-
 tribuent egalemt au bonheur de l'état; il
 n'y a aucune Religion, qui sur le sujet de la
 morale, s'ecarte beaucoup des autres; ainsi
 elles peuvent être toutes egales au gouverne-
 ment, qui conséquemment laisse à un chacun
 la liberté d'aller au ciel par quel chemin, il
 lui plait. Qu'il soit bon Citoyen, C'est tout
 ce qu'on lui demande. Le faux Zele est un
 Tyran, qui depeuple les provinces. La
 Tolerance est une tendre mere, qui les rend
 flori-

florissantes: Voyés p. 145. de l'Edition in 8vo. Men for at komme til vor Forfatter igien, da er den Skilsmisse, han taler om p. 14. som Portugiserne gjør imellem dem og os, dem just ikke til megen stor Ære, men er heller et Beviis paa, at de har været meget længe i Spanien. Vore Amagre i Hollænderbyen, som har været etableret her i Landet, længere endnu end Portugiserne i Bourdeaux, har i al den Tid *) ikke heller indladt sig i noget fremmed Giftermaal, og dog troer jeg ikke derfor, at nogen anseer dem for Mennesker per Excellence. At de gaae anderledes klædt og uden Skæg er heller ingen Dyd af Unseelse. Vel tilstaaer jeg selv, at en Tudeff, som har Klæder og anden Prydelse paa sig for meer end 100. Rdlr. Berdie, med ufiemt Haar, eller en Ratteslikket Peruque, samt et langt vildt Skieg, er efter vore Tiders Mode en bizarre Figure. Men er der ikke ogsaa Tudeffer over alt, som hverken i Gout, Delicatesse, Bienséance, eller i alt det, som man kalder

*) I det mindste skal det neppe være skeet to Gange: mere strifte holde Portugiserne sig ikke heller.

kalder med det almindelige Navn: At vide
 at leve, eftergive de allerflebneſte Nationer
 i Europa? og vil man ſee mange af dem
 paa engang, ſaa kan man reiſe til Berlin.
 Med et Ord, Jøderne har ſtedſe været ſom
 de Nationer, blant hvilke de har boet, hei-
 hiertede, naar de har været heihiertede,
 vankundige blant vankundige Nationer, op-
 lyſte og flebne blant Nationer, hvor Widen-
 ſkaberne have floreret, og ſaa videre; An-
 derledes har det jo heller ikke kundet være.
 Elimen har den ſamme Kraft over dem, ſom
 over alle andre Menneſker. Og at ville ſige,
 at deres Religion loffer dem til Laſter, det er
 at ſige, at Moſes har givet dem en vanhel-
 lig Lov: Det er hverken at være Jøde,
 Chriſt eller Philoſoph; Det er
 at roſe.

6
B r e v

til

Oversætteren

af

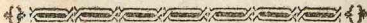
Forsvars = Skriftet

for Tøderne

Marcus Salomonssen
Nyeborg

fra

Philaletos.

Kjøbenhavn 1766.

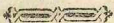
Trykt hos August Friderich Stein.

Imprimatur
C. HORREBOW.

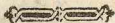
Min Herre!

De har overleveret os en Oversættelse af et Forsvars-Skrift imod den beskiendte Voltaire, skrevet ved en af Deres Religions Forvandre - - - Forfatteren har derved fortient en almindelig Tak af sit hele Folkeslag, og som Oversætter, troer jeg de har gjort sine egne den største, og andre Folk en meget stor Nytte, thi, jo almindeligere en Sandhed, fandt blive, jo bedre er det. Jeg vil en opholde mig over den Usret Voltaire har tilføyet Eder, en heller,

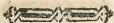
over den Erstatning, han har givet ved sin billige Tilstaaelse, jeg veed en hvo er størst, ifald det en er bedre, aldrig at tilføje, end at godtgjøre, Fornærmelser. Jeg undrer intet mere over end at Voltaire, der selv saa vidt man af hans Skrifter fandt spore, en er nogen Slave af nogen Religion, dog i den 7 E. 1 E. af sine Værker, udlader sig saa meget imod Eders Religion, og derved handler tværtimod enhver sand Philosophs Pligter, som foragte og forkaste all Slags Religions Had. Det er saa langt fra jeg fandt hade nogen for ulige Meeninger i en Religion, at jeg tværtimod, anseer saadant Had som et Beviis paa en Eenfoldig Tænkemaade, og naar det ytrer Brede Virkninger kalder jeg det Folger af en ond og nedrig Siæl. Enhver fornuftig maae begribe, at saavel en Christen som en Jøde, en Mahomethan, gierne vil søge den Salighed Haabet viser bag Evighedens Forhæng.

hæng. Religionen er den Bey, hvorved enhver tænker at naae dette Maal. Saa vigtig, som den Priis er man løber efter, saa oprigtig maae enhver af de Løbendes Bestræbelser være. At man tager Fejl af Beyene, eller løber igiennem ulige Stier, kommer som oftest ikkun af tilfældige Ting, saasom Opdragelse, Føde & Stædet &c. Men at troe nogen med Forsæt løber Fejl af Maalet, allene for at holde Beyen af en Paastaaelighed er urimeligt og imodsiges af den Belønnings Vigtighed enhver attraaer. De Fordomme den ene Deel af det menneskelige Rion, har imod den anden ere ikkun Følger af en forvirret Tænkemaade, og det deraf flydende Had Beviiis paa den Unuemiskelighed som endnu er tilovers hos Mennisker. Jeg elsker aldrig en Christen som en Christen og hader aldrig en Jøde som en Jøde, men elsker begge som dydige Mennisker, og tvertimod; da den altid har

nærmest Ret til min Kierlighed som over
 meest moralsk Godt. - - - I følge heraf er
 jeg aldeles uskicket til Medlem i et Geistligt
 Inquisition's Collegio, og vil ligesaa meget
 flye for at gjøre proselyter eller Tilhængere
 i Religionen, som jeg vil stræbe at erlange
 dem i Moralen. - - - Tankerne kalder jeg et
 Forhold for den evige, og Gjerningerne for
 den verdslige Domstoel. Naar de første
 blive inden sin Kreds og en udstrække sig i
 Virkninger som forurolige Selskabet, maae
 de lades uansægtede, da forskiellige Religi-
 ons Meeninger en ber gjøre Forskiel paa
 Borgere i det Verdslige, hvilke ifkun mee-
 re og mindre bor haandhæves, eftersom de
 politice betragtet, ere nyttige og gode. - - -
 Naar derfor en Voltaire angriber Goder-
 ne for sin Religion, maae denne store Phi-
 losoph, have glemt sig selv, han, som med
 saadanne rørende og medynks fulde Udryst,
 forkaster Forsølgelse, i sit Brev om den
 ulykke

ulykkelige Johan Calas, hvis grusomme Historie, er et skammeligt Beviis, paa de Uhyrer dette Seculum har frembragt i Forsølgelsen. - - - Noe er det, Forsølgelse har udrømmet mangen Stat fra nyttige Borgere, som Taalighed i en anden til største Nytte har opklækket. Jeg vil en være vidtøstligere i denne af andre nofsom igiennemgaaede Materie, men allene henvende mig til dem som en Jøde og med dem tale nogle Ord om deres hele Slægt, som den meest, adspredde og for de fleste Forsølgelser udsatte. Forfatteren af det Forsvars-Skrift, viser med adskillige Ting det, af dem som oversætter meget oprigtig, tilstaaede Fortrin, Portugiis Jøderne haver over Tudesterne. - - - Den Undskyldning de i sine tilføjede Anmærkninger giver, bliver i denne Tid, ikke noget tilstrækkeligt og langt fra ikke almindeligt Forsvar. - - - De Polske Bjørne og Tydsklands Barbarie, ere ikke længer

nogen tilstræffelig Hindring for Eders Slægtes Civilite og polerede Væsen. At Forsølgelse og Undertrykkelse, kand indblæse en nedrig Tænkemaade i de Undertrykkede, er en Sandhed, men at den saa reent kand qvæle all Dydens Sæd, at den aldrig mere skulde opgroe, er en Umuelighed. Jeg tilstaaer gierne, Eders Folk, have været meget fortrængte, Jeg giver Deres Forsølgelser Skylden for deres Barbarie, baade i Lærdom og Sæder, til en Tid, men da Aarsagen ophører, bør ikke heller Virkningerne være uendelige. De siger selv denne Tid har udfkæffet baade lærde og polerede Tudester. Jeg troer gierne Deres Antall, Kand være temmelig stort, men paastaar det burde være større. Jeg beskylder en med en Voltaire Eders Forsædre, for Ukyndighed i Videnskaber og Kunster, men at de deri have havt inde det, som af andre siden er meere dyrket, finder jeg mig af

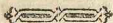
man

mange Grunde besøyet til at troe. Hvad
 Eders Sprog angaaer, da efter mit ringe
 Begreb derom, har det en egen og stor
 Styrke i alvorlige og høje Udtryk, men
 mangler den muntre Frihed, som fordres i
 det Comiske. Min Herre foregiver at Jø-
 derne antage det Folkets Sæder, som de
 opholde sig iblandt; Gid dette i Henseende
 til Eders Slægt en maatte lide Modsigelse
 og Undtagelse; den Danske Nation er i
 denne Tid, en blandt dem, hvor baade
 Lærdom pyntede og glimrende Sæder ere
 meget dyrkede; hvi antager den da en de-
 res Sæder som J boe iblandt, hvorved den
 vilde gjøre sig selv behageligere, og en give
 sine egne Troes Forvandre Lejlighed til at
 ansee sig med en slags Foragt? - - - Hvad
 disse Tider angaaer, synes mig Tudesterne
 gierne kunde bringe det høyere i Videnska-
 ber. Have end Portugis-Jøderne den For-
 deel at have været oplærte ved en Aker-

roes Fødder, saa kunde dog de andre stræ-
 be at forsøde sine Sæder ved Værdom, som
 nu er meere almindelig, ikke bunden til no-
 get Stæd, mindre visse Personer. I det
 mindste burde I med større Glid legge E-
 der efter Kunster og Haandværker, følgen-
 de Eders Medbrodres Exempler paa andre
 store Stæder, da det var tillige anstændi-
 gere at arbejde i Professioner, end at om-
 løbe med Pialter, thi, det er en Handels-
 Geist som gaaer for vidt og ofte føder en
 foragtet Armod. - - - Jeg taler en om E-
 ders Slægt i Almindelighed, Jeg vil hver-
 ken opholde mig med London, Berlin eller
 andre Stæder. Men allene indskrænke mi-
 ne Tanker til den Haandsfuld som findes i
 disse Riger. Jeg beskyllder dem en. Alde-
 les for et Barbarie i Værdom, skönt den
 kunde være ulige større men har følgende
 mod deres Sæder: Alt see og erkende en
 Sandhed og dog en følge den, er meget
 ufor-

ufornuftigt og et yderligt Bizarrerie; De maae selv tilstaae mig, at et ubørstet Haar, et vildt Skæg, er en egensindig, Jeg lægger til, en latterlig Figur. Mon en Judeffer, saa vel som Portugiis-Jøder, kunde holde over Moses Love og Fædrenes Gudsdyrkelse, om de i den udbortes Dragt, rettede sig efter andre Nationers Skik? Mon det patriarchalske Skæg er et anecdote til Religionen, og ere Rage-Kniver forbudne efter Moses Lov? forlad mig jeg skiemter, thi, dette fortæner en alvorlig Behandling. Enhver som vil destingvere sig ved Urimegheder fortæner at belees. Et Skæg er i sig selv en noget som udgjør et Mennekses væsentlige Character, men naar all Verden var skægget, vare de ragede Portugiis-Jøder Daarer og tvertimod. De Klage over den Foragt man begiægner dem med, men søge selv paa en egensindig Maade at vedligeholde den, da de gjøre sig fiendelige ved
saa

saadanne Mærker, som bevæge de Eensfoldige til at præge Fingre efter dem, og de vittige til at ansee dem som egensindige. Heri er man besøyet til at dadle dem for Babarie i Sæder, en critique som kunde undgaaes, ved at lempe sig efter andre og være menniskelig. - - - Med den samme Frihed jeg siger Eders Fejl, med den samme Oprigtighed vil jeg tale til Eders Fordeel. At Jøderne ere et Folk, som er meget baade flittigt og vittigt, i at drive Handel, er noget enhver Upartist maae tilstaae, skønt at ville paastaae, Engeland og Holland, skylder dem eene for sin Handels Floer, er noget vel meget. Jeg troer nok Handelen var temmelig drevet i Holland, førend de Spanske Jøder der toege Boepæl; men at de have gjort meget til at vedligeholde og udbrede den i adskillige Dese bliver nok en Sandhed. - - - Alskair viser temmelig deres Handels Styrke og Vidtsøftighed. Men
med

med alt dette, ere ey endeel af dem, reent
 frie for en utilladelig Gierrighed som drives
 for vidt deri, at nogle ingen Samvittighed
 gjøre sig over, naar Leyligheden tillader det,
 at tage usømmelige Fordele. - - - Dog saa-
 danne findes og blandt andre Nationer.
 Jeg maae tilstaae, man tilføyer Jøderne en
 aabenbare Uret deri, at man over Hovedet,
 anseer dem for uredelige Mennesker. Bin-
 de-Lyst findes ligesaa meget hos Christne som
 Jøder, det er ey adskilte Religions Menin-
 ger og Navne, som udgiøre Nationers
 Moraliske Dyder, den er kun moraliter dy-
 dig, blandt alle Nationer, hvis Fornuft og
 sunde Tænkemaade lærer ham at skye La-
 ster og Fiende, naturlige og Sælskabelige
 Pligter. - - - Det er merkvoerdigt at Isra-
 els Børn, ved sin Udgang af Egypten, ble-
 ve befalede at spille et Bedrag, ved at laa-
 ne allehaande Sølv og Guld-Kar, hvilke
 de toge med sig. - - - Det er langt fra, jeg
 troer

troer dette har indprentet i Jøderne en Ind-
 bildning, at de ere berettigede, uden Sam-
 vittighed at bedrage andre, Jeg troer tvært-
 imod, naar det kunde skee ustraffet, skulde
 en Christen med ligesaa godt Hierte bedra-
 ge en Jøde; thi, hvo som en Kiender Dy-
 den og indskrænkes af indvortes, tvinges ik-
 kun af udvortes og borgerlig Evang. - - -
 Jeg troer derfor der findes redelige og u-
 redelige blandt alle Nationer, men at dom-
 me fra en enkelt til et heelt Folk er et alt
 for stort Sprang. - - - Jeg er saa stor en
 Elsker af Billighed, at det gjør mig ondt,
 Jøderne skal have Marsage at klage over
 sine mange og haarde Forsælgelser, men i
 disse Tider troer jeg de maae tilstaae, de
 nyde stor Tryghed, da de endog taales
 der, hvor, andre Religioner ey nyde mind-
 ste Glimt af Frihed. I vore Lænder have
 sandelig Jøderne ey Marsage, at klage over
 Fortrykkelse, thi; det lille Antall her findes,
 nyder

nyder all Borgerlig Fordeel. Giv de
havde samme Skæbne allesteder; thi, men-
neske Kierlighed fand en vilde andet, og
samme som bør findes, hos enhver For-
nuftig, byder at stræbe paa og bidrage til
alle Menneskers Opkomst uden Forskiel,
hvad enten han er en Jøde eller Græk. I
det mindste tænker enhver retskaffen Philo-
soph saaledes. - - - Intet skulde være mig
kierere, end at see Jøderne, saa vel som
alle Nationers Borgerlige Lykksalighed, og
jeg formaner dem meget troehiertig selv at
arbejde derpaa, ved at forbedre sine Sæ-
der og Lærdomme. - - - Jeg troer gierne:
saadan en Forbedring, kunde være mere
ventelig, og nær, ifald alle vare af samme
Tænke

Imprimatur,

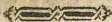
MART. HÜBNER.

Min Herre!

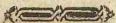
Deres Brev, min Herre! er i Almindelighed saaledes skrevet, at saavel mit hele Folk, som jeg i Særdeleshed, har Marsag at være fornøjet dermed. Saa fielden, som det er, at en Bog svarer til sin Opskrift, saa meget desto mere fornøjet har jeg været ved at see, at De ikke forgieves har givet sig Navn af Sandheds Ven. De vise overalt i Deres Blade en høy og ædel Siel, en dyb og nøyagtig Tænke-Maade. Et Punctum deraf, som er saa kort, klart, syndigt og vel trussent, at jeg haaber, det maade giøre en ønskelig Virkning, i det mindste paa nogle saa, kan jeg ikke efterlade at anføre.

At troe, nogen med Forsæt løber feyl af Maalet (nemlig Salighedens) allene for at holde Veyen af en Paaastaaelighed, er urimeligt og imodsiges af den Belønnings Vigtighed, enhver attraaer.

Deres hele Brev er i Almindelighed fuld af lutter saadanne klare og oplyste Tanker. Det viser overalt, at De er en hønhjerttet Menneſke-Ben, som ønsker hele Verdens Velgaaende, og maaler Menneſket allene efter dets Handlinger, og ikke efter dets øvrige tilfældige Omſtændigheder. Saa megen Kierlighed og sand Hønhjertſe, som Deres Brev har indgivet mig for Deres Person, saa meget mere holder jeg mig forbunden til at give Dem Oplysning i nogle Poster, hvori De, efter min Mening, har taget feyl af Sandheden.

De indſkrænke Deres velmeente Erindringer allene til de Danske Føder, og da mene De Pag. 10. 11. at Deres Lærdom kunde være ulige

ulige større, og deres Gæder sødere og mere
slebne.

Er det ikke sandt, min Herre! at, for at
dømme vel og nøye om enkelte Personer, eller
hele Folke-Slag, saa maae man have alle deres
Omstændigheder i nøye Erindring.

I den viseste Bog i Verden af alle men-
neskelige Bøger, en Bog, hvor Sandhed
dicteerte, og Retfærdighed skrev, har vi havt
den Uheld at parres med Tartarer. Lib. 3. C. 20.
Nogen Tid derefter fik man bedre Oplysning
om os. Men neppe begyndte man at see os
an for Mennesker, førend man af en overdre-
ven Menneske-Kierlighed vilde have os i B.
H. R.

En stor Deel af det menneskelige Røn, i
Følge deres Religions-Grunde, er berettiget at
ansee dette, som Bøyn til den sande Lykke.
Men jeg troer aldeles ikke, at nogen findes,
som anseer det for Bøyn til Videnskaber og

Politeſſe. Tredive Aar omrent bliver altsaa den hele Tid, min Herre giver os til Sædernes Formiddelse, og Videnskabernes Indſigt. Min Herre! De gjør Menneſkeligheden for megen Vre. Giv os i det mindſte et Aarhundrede til vores Oplysning. De behage ſtedſe at erindre ſig diſſe Taciti Ord: (in vita Agricolaë) Naturâ infirmitatis humanæ tardiora ſunt remedia, quam mala, &, ut corpora lentè augescunt, citò exſtingvuntur, ſic ingenia ſtudiaque oppreſſeris facilius, quam revocaveris. Subit quippe etiam ipſius inertiae dulcedo, & inviſa primò deſidia poſtremò amatur.

Det er i Naturen af den menneſkelige Skæbelighed, at Lægemidlerne virke ſenere, end det Onde, og, ligesom Lægemidlerne langſomt tiltage, men haſtig fortæres; ſaaledes er det og lettere at undertrykke Vittighed og Studeringer, end at kalde dem tilbage. Ja! med Tiden ſkeer det endog, at Dovenskab ſmaget ſød, og den i

Førſt

Førstningen forhadte Uvirkelighed elstes tilsidst. At ville forandre Klædedragter, angribe Haar og Skiæg: O hvilken Tummel har det ikke saa ofte forarsaget i Verden! De behage kun at erindre sig den Chinesiske og Russiske Historie. De vilde erindre sig Benson, *Novi Orbis Histor. lib. 2. C. 17*, hvor han fortæller, at de Spaniske Dominicaner-Munke berettede Deres Herre og Konge, som en af Americas nernes største Ugudeligheder, denne nemlig, at de bar ingen Skiæg. Det kommer mig for, ligesom vi for gandske kort siden har haft en Rappe- og Hatte-Allarm i Europa. Af dette seer da min Herre, at man jittret for at legge Haanden paa et Skiæg, ligesom Julius Cæsars Soldater skelvede ved at omhugge de hellige Marseillanske Ege:

In Sua credebant redituras membra secures.

Lucanus.

De ville da forunde os lidt mere Tid, og da tørde vi vel komme os engang. Hr. Doctor de Meza

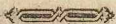

er den Mand, som jeg min hele Leve-Tid har at takke for, at jeg ikke stedse forblev I den Dyrslige Tilstand. Han har fortient samme Tak af flere end af mig. Vi som Disciple af saa vakker en Læremester, kan igien give Lys fra os til andre, skjønt mindre klart, mindre varmende.

Saa uegennyttig, saa ædelmodig, som han har underviist mig, saa meget mere har jeg troet mig skyldig til (just da Venligheden selv frembyder sig) at udvise min Erkiendtlighed og aflegge Taksigelse.

Videre sige De sammesteds p. 10. i det mindste burde I (nemlig I Danske Føder) med større Flid legge Eder efter Kunster og Haandverker.

Men har min Herre nogen Tid hørt sig for, om det og er os tilladt her at lære Kunster og Haandverker? Føderne skulde daglig lulle Dem i Deres Bønner, hvis De kunde

kunde bringe det der til, at Christne Mestere
her i Byen vilde udlære Jøde-Drenge i ad-
skillige Professioner, saa at samme siden i alle
Ting nød de fuldkomne Laugs-Rettigheder,
som Christne.

Prøven er allerede skeet her i Kiøbenhavn.
En Mester, enten drevet af den sunde For-
nuft, eller af den Fordeel at spare Kosten,
antog en Jøde-Dreng i Lære. Men hvor
længe var Abraham i Paradiis, spørger Jeppe
paa Bierget. Lauget fik aldrig saa snart Nys
herom førend:

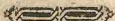
i proculahinc, dixit, nec Sacros pollue —

Libr. 2. Metamorph. Ovid

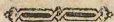
Pak Dig, Jøde, Du smitter.

Drengen fik saaledes sit Lobe-Pas og Mesteren
en skarp og myndig Trettesættelse.

Saaledes var det min Herre, at denne
Comoedie (uden Hoved og Hale) blev op-
ført.

Jeg forstaaer ikke min Herre ret, naar De tale om Israeliternes Bedrag ved deres Udgang af Egypten. Hvis Moses har befaleet Dem det paa sin egen Haand, bliver Gierningen dog altid ulastelig. I en Stat maae ikke Eigendom, ikke Overnaend, mindre Siemere og Trælle selv tiltage sig Ret. Dette er klart nok, og flyder deraf, at de Partikulare har affagt Deres Ret, for at overlevere den i Regjeringens Hænder. Anderledes er det, naar Stridighed foreskalder imellem to Folke-Slag, da man hevner sig selv, hvilken Act kaldes Krig. Føderne og Egypterne vare to store Nationer, og, efter at de sidste havde behandlet de første som umæltende Bæster med al optænkkelig Overlast og Tyrannie, vilde de til Slutning udjage dem fra sig af Landet i en Tilstand, som hvert Dyeblik truede Dem med den visse Død, i Betragtning af den Mangel, de havde paa alt hvad til Livets Fornødenheder udfordredes. Dette var en formerlig

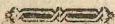
lig Krigs-Erklæring fra Egypterne til Gøderne, som, seende sig alt for afmægtige til at bruge Styrke og Tapperhed mod Deres Fiender, toge Deres Tilflugt til List.

Utrum sit dolus, an virtus, quis in hoste requirit?

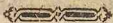
Virgil.

I det øvrige havde Gøderne fuldkommen Ret til denne Opførsel, betragtede baade, som Lønne-lose og forurettede Tienere, saavel som fors ladte og doende Mennesker. En Skipper, som i den yderste Hungers Nød ankommer til et Land, kan tage Creaturene af Marken til sit Brug, naar der ikke strax er Folk ved Haanden, af hvilke han kan tilhandle sig Levnets-Midler. Der er et Land i Europa, hvor en ustraffet tør stiele det Brød, han strax kan for- tære, naar det bevises, han ingen Penge har.

Sagen kan min Herre selv nærmere efter- tænke, og da vil De see, at man let heri kan forsvare Moses (endog som blot Menneske be- trag-

tragtet): Men kan min Herre ligesaa let for-
 svare en vis Mand in Actis (og som et blot
 Menneſſe betragtet) hvilken ſiges Cap. 5. un-
 der en ordentlig Regiering at have omkommet
 to Menneſſer, allene fordi de ikke gav ham den
 ſiſte Skilling, da dog hans Fordringer paa
 deres Guds vare ulige mindre grundede, end
 Jodernes paa de Egyptiſke Kar? P. 9. be-
 breyde De os og, at vi ikke antage de Dans-
 ſkes Sæder. Jeg kan forſikre min Herre,
 at vi Danſke Joder ligne de Chriſtne Danſke,
 ſaa meget ſom nogensinde mueligt er, at den
 ene kan ligne den anden. Den ſamme Lighed
 imellem Joder og de Gøſk, de boe iblandt, er
 hele Verden over. Saasnart jeg ſeer en frem-
 met Jode fra et mig bekiendt Land, vil jeg
 ſtrax af hans Sæder ſige, fra hvad Land han
 er. At vi Danſke Joder ikke har ſaa mange
 Lærde blandt os, ſom de Chriſtne, er let at
 begribe, da vi ikke engang i alt ere ſaa mange
 Joder, ſom der ere Danſke Lærde: da vi ide-
 lig

lig i Belymninger for Livets Fornødenheder
nødes til at have vore Tanker mere henvendte
paa Mavnen end paa Hovedet.

Naar man beregner de Christne i samlig
de Danske Stater paa tre Millioner, og efter-
tænker de Lærdes Tal, saa seer man lettelig,
hvor faae pro Cent. der bliver lærde af dem.
Jeg troer, at efter saadan en Udregning (og
saadan bør dog Regningen være) er der flere
Lærde blandt os, end blandt de Christne. De
betænke videre selv, hvor meget vanskeligere
det er at lære for vores Folk end for Deres, som
nyde Kongelige Belønninger baade for at læres
og lære. Vi Jøder derimod maae arbejde om
Dagen, og læse om Natten.

Saaledes maae jeg om Dagen gjøre
Sæbe, for at fortjene de Bøger, jeg skal læse
i om Natten.

I Henseende til Klæde-Dragten, da ere
vi Jøder deri ligesaa kostbare, ødsle og for-
fænges

fængelige som de Christne, Forskiellen allene med Skæget, hvis Undergang maaskee er meget nær ved Haanden.

Vi have i det øvrige lige saa pyntede Sæder som de Danske; den samme Bløfærdighed, som dog ofte overdrives lige ind til at flamme sig ved sit eget. Den samme Lyst til det Fremmede, som gjør at viielden forstaae Dansk, og at vi foretrekke Des Töuches Samtaler for Holbergs Comœdier, Tusinde og en for Tilsfueren, og s. v. maaskee vi gjøre ikke saa mange Complimenter, som Deres Følf. Skæget kan være noget til Hindet deri. Men jeg tør sige, at vi ere ligesaa beskedne, at vi i vor Tale bruge Høflighed og Artighed, i vor Manerer Sædelighed og alle Egards i vor øvrige Opførsel. Det er ogsaa ved disse Trek, at en Kiendere strax kan skille en Dansk Jøde fra en nys ankommen Judeff.

At der findes nogle Pjalte-Kræmmere blandt os, er ikke at undre paa, saa længe der
blandt

Blandt de meest florerende Nationer, blandt de rigeste, lykkeligste og meest hønhiertede ere Folk af samme Art; Kiedel-Flekkere, Eker-Slibere, har I gamle Hatte, og s. v. Min Herre overdriver Deres Edelmødighed, naar De vil have os alle til Matadorer. Saa længe Verden staaer, blive der Stoddere blandt alle Nationer. Dette er mere end klart nok.

Udelukte fra Embeder, fra lærde Beskæftigelser, fra Kunster og Haandverker, hvad bliver da videre for os til overs end at handle; og hvad bliver da mere naturligt, end at de Rigere handle allene i deres egne Huse, de fattigere derimod, hvor de kan komme til, saavel paa Gader som i Huse.

Lev vel! ubekjendte Edelmødige, og giør mig den Ære at regne mig blandt Deres oprigtigste Tienere

M. S. Nyebørg, Hebr.

P. S.

P. S.

Sneedorph, som skrev for hele Verden, fordi han kiendte hele Verden, hvis Ege Norden aldrig har havt, og hvis Mester intet Land i Verden har frembragt, som elskede alle Nationer, fordi han forenede den dybsindigste Tænke-Maade, den grundigste Læsning, og den ædelmodigste Siel, har denne Sag angaaende skrevet et Blad (Num. 162) dette vilde De læse nok engang; thi jeg veed vist, at De allerede har læst det nogle Gange. — Eh! kan der i Norden være Mennesker, som kan tænke, og skulde ikke have havt Lust til at læse Sneedorph!

Trykt hos L. L. Zeiden.

Andet
Svar

fra
Isden
M. S. Rneborg
til
Philaleto8.

Imprimatur, MAKT. HÜBNER.

Findes til Kiøbs hos E. Schønning i Pustervig.

Kiøbenhavn, trykt hos L. L. Heiden.

Det anførte Lovens 3 B. 20 E. har jeg aldrig
anseet som nogen Forkleynelse for os. Jeg
har allene anført det for at tiene til en Tidsreg-
ning. Førend Modersmaalet dyrkes i et Land,
kan jeg aldrig holde Nationen for sleben. Et
Land kan i Almindelighed gierne være i mærkelig
Grad uvidende, skönt det blant nogle Millioner
Indvaanere har nogle Dosis Menneſker, der
gior grædſke Vers og latinske Disputager. Da
først kan man vente noget stort af en Nation,
naar man ikke behøver andet end Modersmaalet
for at lære Videnskaberne, i det ringeste en stor
Deel deraf. Min Herre regne nu selv, hvor
længe det Danske Sprog har været til. De
veed, Holberg var den første, som dristede sig
til at bruge det. Fra hans Bøger i Alminde-
lighed, og fra hans Vittighedsfulde Skuespil i
Særdeleshed, regner jeg det Danske Folkes slebne
Allder.

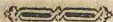
Hvis at skierpe Moralen (S. 21) betynder
at moralisere saaledes, at man rører Hiertet, har
min Herre ret. Men De kunne seyle, hvis De
troer, at man maae forlange mere af et Men-
neſke, end dets Evner tillade, allene for at faae
ham til at giøre noget. De alt for strenge
Sædelærere strekke maaſkee mere fra, end de føre
til

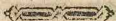
til Dyden Efter mit Begreb maae man lige
saa lidt forlange af et Menneſke, at han ſkal fly-
ve med Fuglene, ſom man kunde ſee igiennem
Fingre med ham, om han giſk paa alle Fire.

Hvad Jødernes Hovmod (S. 27) angaaer,
min Herre, da er Beſkaffenheden dermed omtrent
denne: Aſien er og har ſtedſe været et Sæde for
Stolthed. Og de ſaa kaldede Beſmitteller have
ſtedſe foraaſaget ſtor Skrek i denne Deel af
Verden. Der ere Indianer, ſom holde ſig ure-
ne, naar en af en fremmed Stamme (ſkiønt af deres
egen Nation og Troe) har rørt ved dem. Chine-
ſerne, det høſtigſte Folk i Verden, efter at have
lært mange Ting af Europæerne, ere dog grove
nok for at ſige om deres Lærere, at de kun har eet
Dye. Jøderne ſolte Birkningen af Aſiens Soel.
Uden at gjøre forhadte Forſkieller paa dem ſelv
indbyrdes ſom de i Indien, giſk de, ſaa vidt de
kunde, i at affondre dem fra andre Folke-
Slag. Sandt er det, at man ikke har noget at be-
brende Jøderne, da de heri handlede efter en Religion,
ſom Gud, efter de Chriſtnes egen Tilſtaaelfe, hav-
de givet dem. Nu er det allene Spørſmaal, om
de efter ſaa mange Aarhundrede, fordeelte under
ſaa mange forſkiellige Climer, og efter at have
igiennemvandret ſaa mange Skiebner, endnu ved-
ligeholde deres Aſiatiſke Stolthed og Affondrin-
ger? Jeg kan da forſikre Dem, min Herre, at
Stoltheden er dem gandske forgaaen. Hvad Af-
ſondringerne angaaer, da ere de hverken ſaa man-

ge, eller saa overdrevne, at de jo derfor gierne kan lære Kunster, Haandverker og Videnskaber af de Christne. Den fiere Overtroe regierer med saa megen Magt over Menneffene, at der maaskee vel kunde findes de Jøder, som ikke ville taale, at Deres Børn skulle være blant Fremmede saa idelig, som det udfordres for at lære en Kunst eller Videnskab. Men saadan en Jøde er da en Undtagelse; ligesom man maaskee kan træffe en meget enfoldig Christen, der bilder sig ind, at han er berettiget til at hade Jøderne, da dog Paulus har sagt: Enden paa Budet er Kierlighed. See, min Herre, det er det oprigtigste Svar af Verden paa Deres Spørsmaal, om Jøderne vilde bekvemme sig at staae i Tieneste hos Christne. (S. 27) En Christen Mester sparer baade Kost og Klæder ved at tage en Jøde-Dreng i Lære, og dette var, synes mig, Erstatning nok for den tabte Sabbat. For Resten kan intet være mere fornuftigt og ædelmodigt end hvad De anfore (S. 25. 26.) Vid alle havde Kræfter nok i Sielen, for at tænke saa ædelt og høyt, som min Herre, naar De siger: Hvad kan en Troes Bekiendelse gjøre enten til den medicinske, physiske, mechaniske, eller anden Videnskab? at indskrænke og hindre Videnskabers Dyrkere paa Grund deraf, forekommer mig noget selsomt.

De mene (S. 26.) at man kan gierne arbejde, uden at være Lem i et Laug; da dog denne Frihed, saa vidt jeg veed, endog er negtet deres

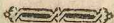
egne Folk. Altsaa maae enhver Patriot noksom beklage Laugenes Myndighed, som gjør Priiserne utaaalelige, hindrer Folkemængden, og forbyder Arbejdernes indbyrdes Jalouſie, ſom den ene rette Kilde til Kunſternes Fremgang. Alt dette har min Herre formuſtig indſeet, og flere oplyſte Patrioter tillige med Dem. Men hvad Magt i Verden kan ſtørte Gørdommene! Den ſtorſte Konge kan ikke komme til Ende dermed. Menneſkenes Gørdomme udgiøre en væſentlig Deel af deres Vel. At betage dem derfor ſamme med Mægten, var at tilkiøbe ſig ſit Had og deres Forrivlelſe. Mængden ſkal altsaa oplyſes. Men hvilket Arbejd! hvilken Tid! Hvem der eftertænker Gørdommenes Snildhed og Styrke, onſker mere deres Fald, end han haaber det. Der var ellers noget, jeg vilde have ſpurgt Dem om. Men jeg tør ikke ſpørge meer. De læſe ſelv den lærde Tidende. Men jeg vil ikke tale herom, ſaaſom dens dybsindige Forfatter har grundig ſagt alt hvad der kan ſiges. Jeg bryder derfor af med at forſikre Philaletoſ, at jeg inderlig elſker og ærer ham.

Fra
S. D. M. D.

til

Philaletoſ.

1. Vi have paa Hebraiſk Moliere og Boileau,
og Sproget er meget vel ſkicket til det
Comis

Comisse. Men min Herre har (tillad mig at tale frit) studeret dette Sprog, som Deres Folk i Almindelighed, som læse ikke uden Bibelen, og saadanne Bøger, som ere alt for hellige og alvorlige til at antage Comisse Bendinger. Vi Jøder derimod (serstaae de Studerende) læse alle Slags Bøger i dette Sprog, have foruden mange Manuscripter imellem os, og ved det vi omgaaes der med fra Barndommen af, en Smag paa Sproget, som Deres Folk neppe kan faae.

2. 3. Jødernes Antal, som daglig formieres og en formindskes, synes dem en overbevisende Prove, at de og her kunne ernære sig.

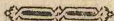
Jeg tilstaaer, min Herre, at det er et Paradox for mine egne Dyne. Ved ret at betragte denne Elægt, finder man i mine Tanker det mest rørende Beviis imod Atheismum. Gud maae virke et bestandigt Mirakel, for at underholde disse Elendige, som ere uden Kunster og uden Haandverker, hvilke de hverken kan lære her eller practisere. Det er det som min Ven, Hr. Nyeborg, meget vel har forestillet, og som min Herre selv tilstaaer. Det ringeste min Herre vil estertænke Sagen, seer De lettelig, at Jøderne ingen anden Frihed have, end at ove sig i Medicinen og løbe om med Pialter. Imidlertid velsigne vi idelig den allernaadigste Regiering, som endog tillader os Fabrikker, og som sandelig vilde tillade os langt mere, dersom vi, som ere kun en Haandfuld Elendige, ikke var et Object, der tabte sig iblant

iblant saa mange tusinde, der omringe Thronen. Vi kan aldrig noksom fuldtakke Regieringen, der giver os al den Ret og Skæts, som de øvrige Undersaatter af Landets Religion. Denne naadefulde Regiering, som vi Jøder idelig beundre og velsigne, gjør, at vi heller vil leve her med Fred i fattigdom, end leve paa en Deel andre Steder, hvor vi vel have flere Midler til Bindelskabelighed og Rigdom, men hvor denne Rigdom er uvis og forfulgt.

Jeg vil ikke sige, at Engellændere og Hollændere ere høflige frem for andre. Min Mening er kun, at de see paa et Menneskes Fortienester, uden at bekymre sig om hans Religion, vel viden, at Enden af al Religion er Erbødighed for alle Bæseners Fader og Menneske-Kierlighed.

Hvad Israelliterne anbefaler i Henseende til deres Omgang med Egypterne, da synes mig, at det er ingen Sierrighed, men en billig Paa-stand for saa mange Besværligheder og Trældoms Arbejder, de maatte igiennemgaae hos Egypterne, som derfor af Medlidenhed gav dem, hvad de bade om. Og det er just denne Naade, som Gud gav Hebræerne for de Egypters Dyne. I det øvrige er det ikke saa underligt, om Egypterne gav dem godvillig, hvad de forlangte, for i Hui og Hast at stille sig ved et Folk, der førte Guds Hevn og Straf over dem. Vel er det sandt, at Ordet i Texten betyder baade at laane og bede om for intet; men efter alle Judicii Regler

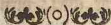

Regler har det her den sidste Bemærkelse. I det øvrige synes mig, at Nyeborg har afgjort denne Sag philosophisk nok.

De sige (n. 5) at promoveres til Notarius Publicus i London, er en stor Yndest, og at være Apotheker i Kiøbenhavn ingen Misgunst. Denne Mening forstaaer jeg ikke. Det er en afgjort Sag, at det er ingen Misgunst at være Apotheker hverken her eller andet Sted. Hvad jeg har sagt, er, at Jøder have Apotheker andre Steder, hvilket jeg har anseet som en stor Gunst og Besvaagenhed. Det blev ingen Jøde tilladt her at staae paa et Apothek, hverken som Lærling eller Udlært. Ikke heller tillades det ham at indrette et selv. Altsaa tillade De mig at bruge Deres egne Ord: Qvi bene distingvit, bene docet.

Til Slutning sige De: I Uvisse-Krig indlader jeg mig ey. Og til Slutning vil jeg sige Dem, at jeg indlader mig i slet ingen Krig. Skal vi correspondere sammen, maae det skee i al Fred og Kierlighed, hvilket jeg ogsaa kan haabe og vente af saa oplyst og ædelmodig en Person, som min Herre. Vi ville, efter Deres egne Ord, giøre os en Ære af at overbevise hverandre, og med Taknemmelighed imodtage hinandens Overbeviisninger, hvorved vi ophvise og forbedre vore skionsomme Læsere. (S. 20)

Forbliver med ærbødig Hønhagttelse Deres
hengivne Ven og Tiener
S. D. M. D.

e
Undet Brev

til

Marcus Salomonssen

Rneborg

Oversættelse

af

Forfars = Skriftet

for Jøderne

fra

Philaletos.

Sælges i Achermands Boglade for 4 Sk.

Kjøbenhavn 1756,

Trykt hos August Friderich Stein.

Imprimatur,
MART. HÜBNER,

Min Herre!

Deres høflige og fornuftige Gienſvar paa mit Brev til dem viſer mig at de har læſt det med upart ſke Øyne og overvejet det med en ſund Eſtertanke. Jeg fornøyer mig meget over de Anmærkninger de har gjort over mit Brev. Jo nøjere man underſøger og igiennemgaaer Sandhed, des mere kommer den for Lyſet, og jo mere Sandhed opelſkes, des ſtorre Glæde for et hvert fornuftigt og redeligt Gemjtte. De ſkand frit tilforlade dem, at jeg virkelig er ſaa ſtor en Elſker af Sandhed, at, om de til dens Fordeel, ſkand bevife mig en Gjenſtagelſe, vil jeg en allene offentlig tilſtaa det og takke dem derfor, men hemmelig fornøye mig derover paa den forſøgede Sandheds Begne. Jeg haaber at finde ſamme Billighed hos dem, og ſpører i deres Tænkemaade,

det som bekræfter mit Haab. Lader os derfor
 gjøre os en Ære af, at overbevise hverandre,
 og med Taknemmelighed imodtage hinandens
 Overbevisninger, derved oplyse og forbedre vi
 vore skionsomme Læsere, og med en paa saa
 billige Hensigter grundet Brev-Berling, be-
 skæmme vi dem som beskæmme Menneſkelig-
 heden ſelv, naar de opfylde Berden med ſaa-
 danne Strids-ſkrifter, hvori en vanartig
 Haardnakkenhed, ofte igiennem en ublue ſkri-
 vemaade, viſer: at; man ſtrider ey for Sand-
 hed at oplyſe, men alene for at beholde ſine
 Meninger. Naar ſaadanne gaae ud af Fæ-
 te-Pladsen, ligesaa floge ſom de gik derind, da
 ville vi ſtræbe, ved venlige Overbeviſninger at
 indprænte Sandhed i, og at opbygge hveran-
 dre. Men dog vil jeg hverken af Hoſlighed
 ſkænke, eller, ſkænkes, noget, tilſtrækkelige og
 grundige Overbeviſninger ſkal være Aarſag til
 det ſom vundes og tabes; paa ſaadan Maade
 er det end og en Ære at overvindes. - - For
 at komme til deres Anmærkninger: da formes
 ne de, at deres Folk i Henſeende til Tidens
 Korthed ey Land have bragt det videre, men
 min Herre gjør ſin Regning alt for kort, naar
 han kun giver dem tredeve Aar, til Sædernes
 Formildelse og Videnskabernes Opkomſt, ef-
 tertænke ſig hvor længe deres Folk har været i
 Noes

Roelighed, og regne saa fra den Tids Punkt. Det anførte Lovens 3 B. 20 Cap. parrer dem slet ikke med Tattere til deres Forkleynelse; en Lov, er ingen Rangs-Forordning, en Lovgiver har allene Dye paa Grunden og Vigtigheden af sit Forbud, og at Forbudet er grundet, vil min Herre selv begribe, naar han betragter det med sin sædvanlige Upartiskhed. Overalt, er det en filosofis Sag, at udlede Værelse eller Foragt af to Tings tilfældige Sammenparrelse. Om jeg i et andet offentligt Edict; fandt Lutheranerne, sadte bag efter Hottentottere, vilde det en røre mig, naar Forbudet i det øvrige var billigt. De af dem p. 6. anførte Taciti, helst, disse Slutnings-Ord: subit quippe etiam ipsius Inertia Dulcedo &c. Bestyrke mere mine Tanker end deres Forsvar, da det er just den søde Smag man finder i Dovenhed og den (forhadte) eller rettere, afstøveværdige; Dovenhed jeg laster. At Bidskabene lættene fandt gvaales end opammes, er en Sandhed, men at bruge det til en Undskyldning for deres Forsømmelse, er ugyldigt. Det skader ikke man skierper Moralen noget meget, naar dens Hensigt er at opamme Guldskammenheder, men den mindste Undskyldning giver Dovenhed for meget at hælde sig til, og at undskyldte Bankundighed, er paa en vis Maade

de, at bestyrke den. Evertimod er det billigt at bevise man ey har fundet bragt det videre, naar Marsagerne ickun ere antagelige, og blant antagelige Marsager fand deres Ord p. 13 & 15. meget vel henregnes. Jeg fand aldeles ey bifalde deres Beregning over vore Lærde. Tallet bliver nok ulige større end de troer. For at forene Uligheden i vore Meninger, maae først afgjøres, hvad man forstaaer med det Ord Lærde; ifald min Herre allene under det Navn indbegriber, de saa kaldte sprenglærde, som i visse Tilfælde ere levende Gloses-Bøger, fand just ey gives mange pro Cento blandt os og langt færre blant Eder. Men ifald de derved forstaaer det samme som jeg, nemlig, den der med en nødvendig og maadelig Kundskab forene en Arbejdsomhed, som yder saadanne Frugter af Lærdom der medvirke til Selskabets, moralske og politiske Guldkommenhed, da bliver Antallet ulige større end de mener. Om det efter deres Regning forholdte sig som Een mod hundrede, var det alt mere end nok, thi, en nødvendig Ballance, taaler ey et alt for overlegent Talt i nogen Stand, men udcræver en mathematisk proportion i hver. Mon de ey er alt for søyelig imod sin egen Slægt naar de siger: at der ere flere Lærde blandt eder, end blandt os os Christne. Hvorved vil de godtgjøre mig

Denne

Denne Paastand? De stræber jo selv at vise adskillige Grunde som hindre Jøderne at komme til den Værld som vi Christne og dog paaastaas er de at der blandt dem ere ligesaa mange Værde. Heri modsiges de dem selv. Kænd de allene tilforladelig sig mig, at der blandt de danske Jøder findes 5 a 6 af saa fornuftig en Tænkemaade, som de, vil jeg tilstaae dem meget. Det skulde fornøye mig, om de kunde understøtte sin Værbegierlighed paa en anden Maade, end de p. 13 beklager, men da Værld en befaler at unddrage os fra borgerlige Forretninger, maae de finde dem deri og enda trøste dem ved, at de har Veylighed og Lust, af Værdommens Forraad at syde den Sæbe, hvorved man tvætter Easterens urene Hoveder. --- Hvad Klædedragt angaaer da har jeg aldrig gjort nogen Paastand mod den. Jeg har en nødig at erindre den Chinesiske eller Russiske Historie, naar jeg taler imod Jødernes Skæb. Peter den stores Omgang med Russierne, som et, den gang Barbarisk, Folk, passer sig en, naar jeg taler om deres Slægt som poleret, hos hvilken voldsomme Midler en have Stæd. Jeg anseer eder saa fornuftige, at blotte grundige Moraler ere nok, for at bringe dem selv til at gjøre det som ingen har Ret til at paa-vinge dem eller nogen. Jeg har i mit forrige

Brev, vist den Grund, hvorfor jeg onsker dem
 ragede. Et Skæg opvækker aldrig nogen Af-
 ske hos mig, thi; Haarene paa Hagen ere en
 værre end de paa Hovedet. Min Herre be-
 griber nok Bigtigheden af det Ordsprog: hic
 Rhodus hic salta! Der gives paa mange Stæ-
 der i Norge Bønder, som ansee deres Skæg
 for en Deel af deres Væ; at vilde moralisere
 dem derfor, var et daarligt og unyttigt Ar-
 beyde, sordis narrare fabulam Atellis, men jeg
 anseer eders Folk fornuftige nok til at begribe
 og antage Moraler; men langt fra en saadum-
 me og overtroiske som J. Caesaris Soldatere, og
 at de efter de anførte Lucani Ord, skulle være
 bange for at Ragesnivene vilde beskiære deres
 egne Fingre. Desuden maa min Herre over-
 vene, at den Frygt hos J. C. Soldatere var
 en Folge af Religions Overtroe en Verbodighed
 for Dracernerne, men Skægget er vel neppe saa
 helligt hos Joderne, som Ege- Træerne vare
 hos dem. - - Alt bevise eders Civilite af Com-
 plimenter er intet Beviis for mig. Ifald de
 efter deres pag. 14. gjøre saa flet et Ball i
 Skrifter, er det et stort Beviis paa Uforstand.
 Jeg vil gierne troe at deres Folk ligesaa vel som
 vi kand være overdaadigt i Klædedragt. Klæ-
 dedragten er mig en ligegyldig Ting og Over-
 daadighed i den skader kun sine Udøvere, naar
 den

den nærer mange virksomme Hænder som ere
 Pragten's Fabricanter. - - De siger pag. 9.
 Det er dem en tilladt blant os at lære Konster
 og Haandværker, denne Klage bekræfter de
 med en Hændelse. Min Herre! jeg maae be-
 kiende min Uvidenhed heri, og rent ud sige: at
 jeg en veed, mindre troer, det hos os, er for-
 buden at oplære en Jøde eller anden Troes-
 forvandre i Professioner, tværtimod veed jeg
 en rettere, end det i disse Tider er tilladt en-
 hver at ernære sig med hvad han forstaaer.
 De vil svare: Ja! man maae nok ernære sig
 med hvad man forstaaer, men hvorledes skal
 man kunde forstaae det, som en er tilladt at
 lære? Jeg tilstaaer den anførte Historie er et
 skammeligt Beviis paa Ufierlighed og en alt
 for stor Prøve paa Laugenes overdrevne Myn-
 dighed, hvilken jeg og enhver ærlig Patriot,
 i Henseende den Hindring de legge i Veien
 for Konsters Opkomst og Prisers Læalighed,
 af Hieriet Onsker maatte indskrænkes. Ellers
 veed jeg en hvor man torde gaae saa vidt. Jo-
 derne ere jo Statens Indvaanere saa vel som
 vi Christne, de forundes jo alle borgerlige Næ-
 rings-Friheder, hvi skulde da Haandværker
 være dem forbudne? Vi have jo, adskillige
 som blandt os ere forfremmede, skient de en
 ere af den Augsburgiske Confession. Hvad

Kand en Troes Bekiendelse, giøre enten til den medicinske, physiske, mechaniske eller anden Videnskab? at indskrænke og hindre Videnskabers Dyrkere, paa Grund deraf, forekommer mig noget sælsomt. - - Jeg siger frit mine Medchristne under Dynene, at man aldrig bør lade sig forlede af indgroede Fordomme, saa snart de paa Fornusts og Billigheds Bægt, blive befundne for lette. Men at komme til Eder Fæder, hvi skikke I ikke eders Børn til andre Stæder, hvor de kunne lære de forønskede Haandværker, eller hvi indkalde I ikke saadanne af Eders egen Slægt som have de Videnskaber inde, med hvilke I kunde være riante? Borgerskab nægtes ingen og man kand gierne arbejnde uden at være Lem i et Laug. Nu har jeg talt til eders Medhold formoder derfor man taaler jeg siger dem imod. Jeg sætter: om det var en tilladt Sag, at Christne frit kunde antage eders Børn til Lære i Haandværker, mon I da ikke selv ville lægge Hindrings-Stene i Vejen? mon I vel kunde æde, drikke, holde Arbejds og Hvile-Dage med os? enten disse Fordomme komme af Vanen eller Religionen, maae I dog vel tilstaae mig at de paa begge Sider ville opvække Hindringer, og hvo kand forundre sig over at en Christen Konstner, saa længe Bal gives, heller udvælger en

en Lære-Dreng af sit eget Folk end af eders, hvor deels Religion, deels indgroede Meeninger, vilde giøre ham ofte Fiend af saadan en Lærling, som i Følge en Troes aandelig Hovmod, vel undertiden torde ansee baade sin Mester og hans hele Bærf for urene Ting som han ej torde røre ved? Jeg taler ej her af Passioner, men allene af Rierlighed til Sandhed, den jeg hverken for at fornøye Christne eller Jøder, opofrer mindste Tøddel af. Jeg sætter: om alle disse Hindringer ved en foregaaende Foreening kunde hæves, mon da eders Folk ville beqvæmme sig at staae i Tieneste hos Christne og mon ikke en slags Indbildning lærer eder at væmmes derved? Dette er allene et Spørgsmaal og ingen Beskyldning, Oplys mig det enten tilstrækkeligt, eller tilstaae det oprigtigt, jeg er lige fornøyet med hvilken af Delene de gjør, naar den allene grunder sig paa en Sandhed som ved Undersøgning holder Prove. . . . Min Tale om Israeliternes Bedrag, mærker jeg nok de ej ret har forstaaet. Min Hensigt derved er langt fra all Bebrejdelse, som er uanstændig, nedrig og kun opvækker Had. Jeg skiemter derved allene med de Christne som paa saa svag en Grund, ansee Jøderne for Bedragere, og med de Jøder som derved troe sig berettigede til Bedrag. Min Herre!

Herre! mon de Grunde, de i alt, giver for Mosi's Befalning som blot Menniske kand holde Stik? Mon den Eignelse om en Skipper's Frihed i Hungers Nød 2c., her er passelig? Kunde vel Israels Børn æde Sølvs og Guld, eller kunde de i Orken fiske Brød derfor, og bleve de en af Guds forsergede med Manna? Havde de taget Egypternes Stude, Sviin og Gaar, havde endda Egnelsen fundet sig noget. Ellers falder det meget betænkeligt, at Israeliterne laante disse Kar af deres Naboer; det er jo Soleklart, at Naboerne en maatte have ondt til dem, naar de betroede dem Egenomme af saa stort Værdie. Deres Fornuft er stor nok til at begribe, at de som laante maatte en mene dem saa ilde, thi; mod Døds Fiender, pleyer man en gierne vise saa stor Fortrolighed og Tienstfærdighed. Vare disse Udelagtige i den Egyptiske Regierings Tyrannie, mon da en toges for stor Hævn af dem, ved at berøve dem saa store og kostbare Egendele og mon blot Naturs Lys en forbyder mig at hævne paa de Uskyldige, hvad deres skyldige Medborgere forbrænde? Besvar mig dette som Philosoph. At komme til den Historie Aetor. 5. som de beder mig forsvare, da er den forsvart, naar jeg allene beder dem læse det fjerde Vers i samme Capitel som viiser: at det blot

blot var Eognen som gjorde Ananias strafværdig. Jeg forbigaaer det er en Fejltagelse, naar de skriver: Peder har nedlagt tvende Mennesker: han lagde hverken directé eller indirecté Haand paa Ananias eller hans Hustru og Ord fandt jo en dræbe nogen, følgerlig maae man ansee Straffen som et Følge af en høyere Bestyrelse. End Israeliternes Handel med Egypterne paa samme Maade forsvares, er det mig usigeligt kjær. Imidlertid bør en Dette paa nogen af Siderne optages for en Bebrejdelse. - - -

Endelig min Herre! Landhyser jeg aldeles en af deres Slægt dem som handle med Vialter, saadanne ere og med hvert fornødne, de findes blandt flere Nationer end deres. Men med alt dette, maae de dog tilstaae mig det er bedre at anvende Tiden paa Haandværker, end saadan Handel, som skiont Haandværker blandt dem bleve øvede, en rent vilde gaae under. - - Angaaende deres P. S. da er Sneedorph i det allegerede No. som i alt, sig selv lig, det er: en fornuftig Menniske-Ben, skiont det stricte sensu tagen, en aldeles passer sig paa vor Brev-Beyling. - - - Alt der, desværre! fandt findes Mennisker i Norden, som tænke uden at læse Sneedorph, bliver nok en Sandhed, naar de erindrer, hvor uendelig en Forskiel der er imel-

lem

lem blot at tænke og at tænke fornuftigt. De synes selv at erkiende det, pag. 14. - -

J øvrigt forsikrer jeg Dem, at de og enhver som tænker fornuftigt og bill'gt, ansees for en Ære og Kierlighed værdig Ven

af

Philaletos.

P. S.

Gienfvar paa de i Adresse-Contoires
No. 107 indrykkede Erindringer
til Philaletos. - -

Uagtet jeg ey har den Ære at kiende Dem som under de Boastaver: S. D. M. D. har indgivet bemeldte: finder jeg fornødent, at give følgende Gienfvar:

1. Jeg tvivler ey paa at det Hebraiske er beqvemt til Poesie. Den Beqvemhed, har det tilfælles med de morgenlandske Sprog, hvis Allegoriske Skrivemaade, fast allevegne synes ligne en ubunden Poesie, formedelst de ophævede Udtryk den allevegne er fuld af. Men saa lidet som all Poesie er Comiss, saa lidet er dette et Beviis. Jeg kand skrive Comiske Sager i det Hollandske, men deraf flyder ey, at det har et

et saa levende og flydende Genie dertil som det Franske. Kort; uden at paastaae det med nogen Haardnakkenhed, troer jeg, det Hebraiske Sprog er beqvemmere for en Sophochles, end en Moliere en Boileau. - - -

2 - 3. Mon man en kan gaae for vidt i Besværinger? Jødernes Antall, som daglig formeres og en formindskes, synes bevise, at de og her kunne ernære sig. Om Konster og Haandværker, har jeg sagt min Meening oven fore. Min Herre! De gjør selv et forvovent Spring her. Det lader efter deres Ord, som all borgerlig Næring var indskrænket mellem Videnskaber og Pialter. De vil uden Møye finde at der gives mange Mellem-Rum. Jeg har en sagt: at min Herre, eller hans Forældre have solgt Pialter [som dog er en ærlig Gierning.] Jeg er langt fra saa taabelig at troe, den hele Jødiske Nation, ere Pialte-Kræmmere: At de kand være en Jøde uden at have Skæg, er noget jeg længe har troet; maaskee de er en Portugiis, desuden anseer jeg en Jøde og et Skæg for Synonyma, ligesom jeg en begriber, hvi de gjør en personel Application af mit almindelige Morale. Jeg forstaaer en, hvor jeg skal hensefere disse eders Ord: Jeg for min Part synes i Engelland, Holland, at have fundet af dette Folk, som har bevist

vist mig flere Høfligheder og Egards. - Ifald de mener Jøder, har jeg intet derimod, men mener de Christne, troer jeg de seyle. Hollændere pleye en anføres som Mynstre paa Høflighed. Engellændernes Hengagtelse for sig selv, lærer en de andre saa meget, og der gjøre fremmede en store Sprang. Vi danske derimod gjøre fast for meget af Fremmede, Ja! jeg troer de franske selv tilstaae os Fortrinnet.

4. Min Herre at begiere Egypternes Guld og Guldkar omsonst, og at blive skænket dem, viser en alt for stor Begierlighed paa den ene, og Gøvelighed paa den anden Side, og imodsiges af det Fiendskab som var imellem begge Nationer. Jeg forbigaaer, at Ordet, som staaer i Texten, ligesaa vel bemærker at laane som at begiere omsonst, og efter alle Judicii Regler her, best oversættes med det første, desuden er det jo mere end Beviis nok, at Texten siger: Herren gav Folket Naade hos Egypterne at faae dette Laan, som nok naturligtvis havde blevet nægtet. -

5. Det er en stor Yndest, at taales der hvor en andre Nationer fordrages. Man maae først taales, for man kand yndes, og at vinde Yndest, udfordrer, jeg i mig selv skal have de Egenskaber som gjøre mig værdige dertil. At promoveres til Notarius Publicus i London er en stor Yndest og at være Apoteker i Rimbenvaun ingen Misgunst. Qui bene distinguit, bene docet: i øvrigt takker Jeg for Deres velmeente Erindring, beder ifald de en anden Gang har noget, de enten vil lade det indrykke hos Oversætteren, eller i Form af et Brev til mig selv, trykke, da jeg efter Tid og Ønnet vil besvare I Alwise-Krig indlader jeg mig en, anseende det Stød, ligesaa beqvemt for politiske, som incompetent for lærde Sager. Jeg er ic.

hengivne Ven og Tjener
Philaletos.

4
Tredie

B r e v

fra

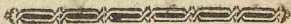
Philaleto s

til

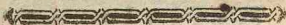
Marcus Salomonsson Nyeborg.

Findes tilkiøbs hos Schønning
i Pustervig.

Trykt hos L. L. Heiden.

Imprimatur,
MART. HÜBNER.

At min Herre en anseer Lovens 3die Bogs
20 Cap. for nogen Forklæynelse, er
meget formystigt og billigt, men Der
res egne Ord, i henseende til Sammenligningen
med Tattere, har forledet mig til at troe, De
optog det i den Mening; De anfører samme, som
en Tids Regning, dertil kan det og nogenledes
riene, uagtet den Beregning en bliver blant de
noyagtigste. Min Ven! jeg har aldrig troet,
mindre sagt, at nogle græske Bers og Latinske
Disputaker beviser et Lands Styrke i Videns-
skaberne, skient af de første en forfærdiges mange

Originaler blant os, i denne Tid. Det er en afgjort Sag, at Moders Maalet bør dyrkes blant alle slesne Nationer; det Danske Sprog har været længe til, men forsømmet, foragtet og lidet eller intet brugt af Formaalets Tids Lærde, har det allene været Pöbelens Sprog indtil denne Alder, da man først synes at kiende og have Lust til at bruge den Sødhed, Styrke og Fortrin, som det har frem for mange, endog beröimte Europæiske Sprog, hvis Værdi til den meste Deel har grundet sig paa den Vancere, at være fremmet og Vankundig i sit eget? Vel stræbe de vittige og fornuftige Genier alvorliggen paa i denne Tid at sætte Moders Maalet i Lys. Men jeg frygter for, at det rene og dyrkede Danske, allene bliver et Sprog for de Lærde, eller rettere Vittige, hvis der en skeer nogen Forandring i den taabelige og lastværdige Vane, som regierer fast blant alle Stænder i Landet, nemlig, at lade deres Børn lære af sin Børne-Lærdom paa Tydsk, da man indbilder sig de have det Danske for intet; men vidt
 fery

fejlet; thi Folgen bliver, at Naturen og Banen
 lærer dem at giøre en forvirret Blanding af beg-
 ge, det er: at forhudle baade det Danske og
 Tyske, og ingen af Delene til Gavn forstaae.
 Det er en Skam, at vore Medborgere ere en-
 ten saa flette Patrioter, at de ey ville, eller saa
 eenfoldige, at de ey kunne, indsee Folgen af
 saadan en taabelig Opdragelse; hvad ville andre
 Nationer, som høytage sit Moders Maal, dom-
 me om os, naar de høre at vi oplære vore Børn
 i fremmede, førend de forstaae sit eget Tunge-
 maal, mon de ey ville bese os, som de der stræbe
 paa at indføre en nye Babels Forvirring i vort
 Sprog? men nok herom. Ifald min Herre
 anseer det Danske Folk aldeles barbarisk eller
 udannet og vankundigt, alt indtil Holbergs
 Tider; da maae De sikkert forledes til denne
 Bildfarelse enten af en Uvidenhed om de mange
 og ypperlige Mænd, Danmark har fremvist paa
 den lærde Skue-Plads før den Tid, eller og af
 en alt for overdreven Høragtelse for dennne be-
 rømmelsværdige og fortienestfulde Mand; alt
 3

hvad

hvad man, uden at gaae forvidt, kan sige, er
 efter mine ringe Tanker dette: Eftertiden er
 den u dødelige Holberg uendelig forbunden, fordi
 han, saa at sige, har brækket Isen, og affastet
 det Latinske Nag som laae paa de Lærdes Halse,
 og forvoldte et Forstands Mørke hos de U lærde,
 ved det, han en allene skrev, men endog skrev
 gode Skrifter i det Danske. Men at Spro-
 get skylder ham for sin Reenhed, Dygt og For-
 bedring, troer jeg aldeles ikke; thi hans Stil-
 er, efter mit Begreb, alt for meget opfyldt med
 Franske Fyndser, som kun giøre en stet Zilt.
 Min Ven! ved at skærpe Moralen, forstaaer
 jeg stet ikke, at være en Moralsk Bullen-Bider;
 thi jeg foragter af mit inderste Hierte saadanne
 hidfige Skabninger, i hvilken Videnskab de
 stride. Naar jeg nævner at moralisere, for-
 staaer jeg derved ikkun den Maade, som rører
 Hiertet, og forbedrer Forstanden; thi jeg kalder
 aldrig dem Moralister eller Sædelærere, som
 forulemlige godt Folk med nogle Blader, hvoraf
 endeel ere opfyldte med nogle indsendte Riempe-
 Biser,

Biser, opfugte Fortællelser, og Alvise-Snak;
 Endeel med Thee, Coffee-Discourser og saadanne
 Ubetydeligheder. — Jeg forlanger ligesaa lidet
 Menneskene skal flyve som Krybe, ultra posse ne-
 mo obligatur, men, omvendt skönt de ey kan blive
 Engle-rene, bør de derfor ey være Svine-skidne.
 Deres Beretning om Jødernes Hovmod med
 det mere fra p. 3 til 5. viser, at De handler
 som et fornuftigt Menneske, der forudsætter en
 Oprigtighed i Deres Tænkemaade. — Jeg øns-
 skede gjerne at vide det tilbageholdte Spørgsmaal.
 Jeg kan ey troe, de Værde Tidender har kysket
 Dem, i det mindste forarsage de mig ingen Bes-
 kymring. Det har været og bliver til alle Tider
 en unægtelig Sandhed, at Undersøgning er og
 bliver i alle Videnskaber en Moder og Kilde til
 Oplysning og Overbeviisning. Om nogen An-
 tog mig til Discipel i en Videnskab, men forbed
 mig ved Forespørgsel at udlede Sandhed, ansaae
 jeg ham strax for mistænkelig og troede, at enten
 hans Værdom ey indeholdte saadanne Sandheder
 som kunde forsvares, eller og at min Læremester

en selv forstod Grunden af de Sandheder, han
 gav sig ud for at kunde undervise andre i. Spørg
 De min kiere Nyeborg, spørg paa det nøjeste,
 spørg som De plejer, fornuftig og beskedentlig!
 Skulde Deres Spørsmaal indfalde i det Theologi-
 ske, og min Indsigt i samme en var tilstrækkelig
 nok at besvare dem, da troe mig, jeg vilde strax
 finde Understøttelse, og de Oplysning af dem,
 hvis Sag og Pligt det er at veylede i vore hel-
 lige Sandheder alle, som af et oprigtigt Herte
 søge Kundskab deri. Vi have de Mænd, som
 baade have Forstand nok til at forsvare den uryg-
 gelige Sandhed, og Fornuft samt Menneskes
 Kierlighed nok for at giøre det paa en sagtmø-
 dig og tilbørlig Maade. Man veed, at Fornuf-
 tige inter antage, uden Overbeviisning kan ved
 Spørsmaal og Gienfvar tilveiebringes. Det
 kiere Autos epha er blant os Lutheraner, NB.
 de fornuftige, forlængst Landlyser; vore hellige
 Sandheder grundes paa klare Beviser. Spørg
 derfor min Ven, det ønsker og vil Sandheden
 selv og alle dens upartiske Tilbeder. I Anted-
 ning

ning heraf maae jeg fortælle Dem noget (maaſtee det er Dem forhen bekiendt), men Eendeel ere nok uvidende derom. I Amſterdam maae Præſterne, naar de have catechiferet, være beredde paa offentlig at holde her og forſvare ſig, mod hvilken Religions Forvandte det er, ſom af Forſamlingen vil træde frem og opponere imod deres Religions Sandheder. Jeg har ſaa ſtor Høyaſtelse for denne Skik, at jegønſker den allevegne var brugelig, derved vilde Sandhederne blive mere almindelige, ligesom det en vilde falde uſædvanligt, eller opvække nogen Tummel, at hore Folk foreſpørge ſig i de Ting, ſom ere ſaa vigtige, at de aldrig nok kan underſøges. Gud være Lov, den papiftiſke Evang er borttaget, give! man aldrig mere maatte opleve den Tid, at det ſkulde anſees ſom en Formafteffe, at ſpørge og lede efter Sandhed! ſkulde, imod Formodning, den ulykkelige Time opkomme, da maatte man med Føye beklage al Bids og Forſtands Undergang, og berede ſig paa at omtræve i det tykkeſte Bankundigheds Mørke; da maatte man nok ſige af

verdslig Bliisdom et Longum Vale! Vale! —
 Hvad i øvrigt den Lærde Tidende angaaer, da
 maae jeg oprigtig bifalde deres Ord, ihenseende
 til Forfatterens Grundighed, men fortæl mig,
 (om de kan begribe det) hvad som har bevæget
 den forrige Recensent til at bagflikke de Lærde
 Tidender med den Afvig, som vil sætte samme i
 en liden Credit hos fremmede, som læse dem.
 Jeg tilstaaer, mine Forstands Dyne ere alt for
 svage til at kunde see den Forseelse, hvorfors en
 Revocation skulde være nødvendig. Jeg kan ey finde
 nogen Ubillighed i Recensionen; thi, hvo som
 vil læse det Recenserede, maae, efter mine Tanker,
 tilstaae: *plectimur meritó*. Jeg veed ey, om de
 critiserede Herrer ere infallibiles, ligesom jeg ey
 troer, en Dansk Recensent bør ansees mere for
 Contrabanderer, end en Tydsk, naar han giver de
 alt for Hidsige en liden Sandheds Riisdrif. —
 Nogen maatte indvende, at Recensenten ey
 burde bedømme Theologiske Sager, forinden
 han ved offentlige Beviser havde aflagt Prover
 paa sin Indsigt i samme. Hvo som vil bevise
 at

at han forstaaer en Videnskab af Grunden, bør
 giøre det ved Skrifter og grundige Afhandlinger
 deri. Skulde man nu mistvivle om deres Kund-
 skab, som en have vlist den igiennem Pennen,
 da maatte man satte ringe Tanker om endeel af
 dem, som eenstemmigen udraabes for Grund-
 lærde i sin Sag, blot og allene fordi man ved
 al Eftersøgning forgieves haver stræbet at finde
 Spor af deres skriftlige Arbejde. Saa ubillig
 som saadan Dom var, saa lidet kan den forsagte
 Indvending gielde. Men dette maae nu staae
 ved sit Værd. — Min Herre! De taler i Slut-
 ningen af sit Blad om Fordommene, hvilke De
 mene udgiøre endeel af Menneskenes væsentlige
 Vel, da de, i Henseende til deres Snildhed og
 Styrke, anseer deres Udryddelse, som noget
 der vel kan ønskes, men en haabes. Jeg veed
 en om Fordommene bidrage til Menneskets væ-
 sentlige Vel. Mon et væsentligt, eller virkeligt
 Vel, kan bygges paa saa svag en Grund?
 det sande Vel holder sig aldrig paa saa svage
 Støtter. Dog! jeg troer deres Ord holde
 Stik,

Stik, naar man ved Hielp af Erfarenhed bes-
tragter, at de ofte er ligesaa rolige, (i det minste
til en Tid), der dysses i Søvn af et indbildt
Vel, som de der grunde sin Røe paa det For-
nuftige og Sande. I Følge heraf troer jeg, det
var en Ubillighed, at forstyrre visse Mennesker i
deres magelige Søvn, og berøve dem de behage-
lige Drømme, som ere Følger af deres Fordoms-
me. Jeg mener herved de Fordomme, som for-
nøye sine Tilhængere, uden at forstyrre andre;
men, saasnart de have en skadelig Indflydelse i det
Almindelige, bør man med Hænder og Fødder
imodstaae dem. Jeg er ganske enig med Dem
deri, at deres Udryddelse vel kan ønskes men
neppe haabes, Mueligheden selv gyser i denne
Tilfælde, ved at betragte deres uendelige Mængde.
Men, om man endstiont ey aldeles kan qvæle de-
res Rødder, bør man dog stræbe at hindre de-
res videre Tilvæxt, og efter Haanden søge at op-
rykke en og anden, paa det ey deres Ufrud skal
overgroe alle Agre. De havde forlængst som en
stridig Strøm overskyllet hele Verden, hvis ikke

Mora-

Moralen, paa sine Eider og Stæder havde sat dem nogle Grændser og indskænket deres Tyrannie i visse Maader. Jo mere Verden bliver flebet og oplyst, jo mere Læse- og Lærebegierlighed tiltager hos det Almindelige (thi der have ret Fordommene sin Throne), desmere vil de sammes skadelige Magt svækkes og aftage. Troe mig, min Ven! at Moralen hielper meget til deres Svækkelse. Et grundigt Morale og fornuftig Satire skierper Tænkemaaden; jo finere Tænkemaaden bliver, desmindre Plads levrer den for forudfattede og indgroede Meninger som meest klæbe ved de tykke Hierner. Det er kun Skade at saa faa ere læsbegierlige, og at de fleste elske mere en Capun end en Bog. Man maatte kun paa en grov Maade hykle for det Danske Publicum, isald man sagde at samme (nogle faae undtagne) elskede Læsning. De mange gode og nyttige Skrifter, som ligge usolgte paa Bogladerne, bestyrke desværre denne Sandhed. Skulde en Viin-Handlere have mere Aftræk end de som handle med Boger? maatte Læse-

Leve Brodet blive mange suurt her i Dannes
 mark. Jeg vil en tale om, min Ven! at Deres
 og mine Blade blive udlæste, det gaaer saa med
 Ting af større Vigt. Man skulde snart falde
 paa de Tanker, at de fleste af vore Medborgere
 en kunde læse trykket Skrift, isald en Avisser,
 Efterretninger, Uges og Maanedes Kram, be-
 viste andet. Jeg vilde ønske denne billige Satyre
 blev igiennemlæst, saa kunde jeg i det mindste
 have den Fornøjelse, at høre dem nævne Phila-
 leti Navn, som nok ellers vil blive for de fleste
 en Hemmelighed. Det var at ønske, det Danske
 Publicum heri vilde efterfølge det Engelske, saa
 kunde man vente en mere fleben Alder.

Jeg er Deres Ven

Philaletos.

Giensvar til

S. D. M. D.

1. Deres Hebraiske Moliere og Boileau ere mig ubekiendte, at Sproget er skicket til det Comiske, maae jeg troe paa deres Ord, men at der og gives de iblant vore Folk, som læse lidet mere i Hebraisk, end Bibelen, kan de og frit troe mig i! at der er skrevet Comiske Sager i deres Sprog, har jeg aldrig nægtet, men at Sprogets Natur mere er skicket til det Tragiske, er jeg endnu saa daarlig at troe, maa skee det kan gaae mig som andre, der plages af Fordomme. Ellers er Grunden til min Troe at finde i den Overensstemmelse, det har med de øvrige orientalske Sprog; man finder Orientens Skribenterne imer opfyldte med høje og overdrevne Udtrykke, saadanne ere deres Elskovs Skrifter, deres Historiske Romainer, og hvor noget muntert indløber, skeer det dog med opskruede Udtryk.

2. 3. At Gud virker et bestandigt Mirakel i Gødernes Ophold, overlader jeg til andre at

at troe, men jeg haaber, min Herre saavel som jeg, indseer, at bestandige Mirakler ey kan have Sted i en fuldkommen Natur. Deres Slutning deri, at Regieringens Mildhed tillokker Jøderne at være fornøiede med en træg Fattigdom, er meget, finuſt, fornuftig og overbeviſende, ja det grundigſte, ſom i denne Materie kan fremføres.

Jeg veed meget vel, ingen Jøde er Apoteker i Kiøbenhavn, men efterlæs deres egne Erindringer i Adreſſ. Cont. Eſt., ſaa vil de finde det der tydeligere ſagt, enten en Forſeelfe i Trykſten, eller Manuscriptet har Skylden, veed jeg ey.

Min Herre! vær forſikret, jeg er ingen Slave af Krig, men de i Adreſſe-Contoires Blader, en lang Tid, førte Aritmetiſke Krige, kan nok opvække Bæmmelfe hos enhver Elſkere af Velanſtændighed. Hæc me veſtigia terrent. I øvrigt har jeg ſaa ſtor Troe til Deres Fornuſt, at jeg aldrig af Dem kan formode andet end en Correſpondence, grundet paa Erbarhed og Oprigtighed, og De maae frit troe, al Grovhed ſkal være langt fra min Pen.

Jeg er med ærbødig og ſand Høyaagtelfe
Deres hengivne Ven og Tiener
Philaletoſ.

